

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему

Формування професійних компетентностей майбутніх перукарів у
процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»

(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент 3 курсу, групи ЗМП-ОПН 22
спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки

(код і найменування спеціальності)

_____ / Ольга ГЕРАСИМЕНКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Керівник _____ / Віталій МАСИЧ

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Рецензент _____ / Наталія КУЧЕРЕНКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о.завідувач кафедри _____ / Наталія БРЮХАНОВА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____ / Наталія БОЖКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____ / Ольга ЛИТВИН

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Харків – 2025 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра педагогіки, методики та менеджменту освіти
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____Наталія БРЮХАНОВА
(підпис, ініціали, прізвище)

“28” квітня 2025 року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

здобувача Герасименко Ольги Миколаївни

1. Тема: Формування професійних компетентностей майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»
затверджена наказом по університету № 4801-5/923 від 10.04.2025 р
2. Термін здачі закінченої роботи «11» червня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи/проекту: Об'єкт дослідження – процес формування професійних компетентності у майбутніх перукарів у процесі професійної підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Предмет дослідження – методика формування професійних компетентності у майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти. Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентності у майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти. Завдання дослідження: провести аналіз існуючих підходів до визначення професійних компетентностей майбутніх перукарів, виявити специфіку професійних компетентностей та структури; здійснити аналіз стану формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»; розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа».

4. Зміст роботи/проєкту (перелік питань, які належить розробити):
розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентності у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа».

5. Перелік графічного матеріалу (презентаційний матеріал):
презентація доповіді за результатами дослідження з використанням комп'ютерної презентаційної програми Power point

6. Дата видачі завдання «28» квітня 2025 р.

Керівник

_____ Віталій МАСИЧ
(підпис) (ім'я, прізвище)

Завдання прийняв до виконання

_____ Ольга ГЕРАСИМЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК виконання кваліфікаційної роботи

№ з/п	Назва етапів роботи та питань, які мають бути розроблені відповідно до завдання	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1	Провести аналіз існуючих підходів до визначення професійних компетентності майбутніх перукарів, виявити специфіку професійних компетентності та структури.	12.05.2025	виконано
2	здійснити аналіз стану формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»	29.05.2025	виконано
3	розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентності у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»	05.06.2025	виконано

Студент

_____ Ольга ГЕРАСИМЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

Нормоконтроль

_____ Наталія БОЖКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Робота містить: 106 с., 7 рис., 3 табл., 105 джерела.

Об'єктом дослідження є процес формування професійних компетентності у майбутніх перукарів у процесі професійної підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Предметом дослідження є методика формування професійних компетентності у майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентності у майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні та статистичні.

У роботі розкриті сутність, зміст і структурні компоненти професійних компетентностей майбутніх перукарів; розроблені та теоретично обґрунтовані модель та методика формування професійних компетентностей майбутніх перукарів; визначені критерії і показники їх сформованості; охарактеризовані показники (низький, середній, високий). Отримані результати можуть розглядатися як теоретична база для подальшого дослідження проблеми.

Практична цінність результатів дослідження заключається в тому, що теоретичні положення та висновки, які розглядаються в дослідженні, сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки учнів дисципліни «Перукарська справа» і можуть бути використанні в системі підготовки перукарів.

Ключові слова: професійна компетентність, модель формування професійної компетентності майбутнього перукаря, мотиваційно-потребнісний, знанняєвий, вмінняєвий, особистісний компоненти професійних компетентностей.

ABSTRACT

Work contains: 106 pg, 7 fig., 3 tab., 105 sources.

The object of the study is the process of forming professional competences in future hairdressers in the process of professional training in institutions of vocational (vocational and technical) education.

The subject of the study is the methodology for forming professional competences in future hairdressers in the process of studying the discipline "Hairdressing" in an institution of vocational (vocational and technical) education.

The purpose of the study: to theoretically substantiate, develop and partially experimentally verify the methodology for forming professional competences in future hairdressers in the process of studying the discipline "Hairdressing" in an institution of vocational (vocational and technical) education.

Research methods: theoretical, empirical and statistical.

The work reveals the essence, content and structural components of the professional competences of future hairdressers; a model and methodology for forming professional competences of future hairdressers are developed and theoretically substantiated; criteria and indicators of their formation are determined; indicators are characterized (low, medium, high). The obtained results can be considered as a theoretical basis for further research of the problem.

The practical value of the research results is that the theoretical provisions and conclusions considered in the study contribute to increasing the effectiveness of professional training of students in the discipline "Hairdressing" and can be used in the system of training hairdressers.

Keywords: professional competence, model of formation of basic competence of a future hairdresser, motivational-need, knowledge, skill, personal components of professional competences.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРУКАРІВ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	13
1.1. Особливості професійної підготовки майбутніх перукарів	13
1.2. Сутність та структура професійних компетентностей майбутніх перукарів	31
Висновки до розділу 1.....	64
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ професійних КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПЕРУКАРІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕРУКАРСЬКА СПРАВА» В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	66
2.1. Цілі та зміст підготовки майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»	66
2.2. Способи формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»	71
2.3. Ефективність впровадження розробленої методики формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»	78
Висновки до розділу 2.....	86
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни перед системою освіти ставляться пріоритетні завдання побудови змісту освіти відповідно з необхідністю підвищення якості загальної та професійної підготовки, що є основою для формування у учнів закладів початкової професійної освіти необхідних компетентнісного та професійних якостей; підготовки кваліфікованих фахівців відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможних на ринку праці, компетентних в своїй професією і орієнтуються в суміжних областях діяльності, готових до постійного професійно-творчого саморозвитку.

Актуальність дослідження обумовлена становленням ринкових відносин у сфері виробництва та послуг, формуванням ринку праці та різних форм власності, в тому числі освітніх установ середньої професійної освіти. Дані соціально-економічні умови підвищили вимоги до підготовки і діяльності працівників взагалі і представників сфери послуг, зокрема, перукарів. Вимога високої кваліфікації та старанності цих фахівців доповнюються такими якостями, як творче професійне мислення, ініціативність, заповзятливість.

Уміння кваліфіковано вирішувати професійні завдання, пов'язані з перетворенням предмета праці, забезпечують професійне зростання і затребуваність працівника на ринку праці. Одним з факторів формування компетентнісного фахівця є система початкової професійної освіти.

Разом з тим, в проблемі розвитку компетентного фахівця можна виділити ряд завдань, вирішення яких можна було б здійснити в системі початкової професійної освіти, створивши певні педагогічні умови.

Однією з таких задач є формування певних професійних умінь як складового компоненту компетентності. До їх числа відносяться вміння, пов'язані з професійною діяльністю, з продуктивним професійним мисленням, становлення яких здійснюється в процесі професійного навчання пошуку нових способів і засобів професійної діяльності на основі її нормативних технологій.

Оволодіння узагальненими прийомами, що лежать в основі цих умінь, складається з двох етапів: засвоєння орієнтовної основи нормативної діяльності; конкретизація цієї орієнтовної основи в проблемній професійній ситуації.

В «Концепції модернізації освіти України» підкреслюється, що одним із пріоритетних напрямків модернізації української освіти є формування компетентності [55], а приєднання України до Болонського процесу ще більш актуалізувало цю тему: відповідно до нього передбачається формування «системи порівняльних і порівнянних кваліфікацій професійної освіти, в якій кваліфікації описувалися б у термінах навчального навантаження, рівня, результатів навчання, компетенцій та профілю [15, с. 17].

В останні десятиліття, як відзначають фахівці, відбувається різка переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура», «вихованість» на поняття «компетенція», «компетентність», звучить заклик організувати освітній процес на основі компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід не є новим у вітчизняній педагогіці: орієнтації на освоєння конкретних способів діяльності присвячені роботи вчених М. Скаткіна, І. Лернера, В. Давидова, П. Гальперіна та інших вчених. Однак цей підхід тривалий час не був визначальним у відношенні цілей, змісту і методів професійної освіти. Відомі праці по створенню теоретичної бази компетентнісного підходу (Н. Кузьміна, В. Сластьонін, І. Ісаєв, Є. Шиянов та ін.), активізовано вивчення професійної компетентності на рівні середньої освіти (Ю. Татур, В. Адольф, Л. Петровська, І. Зимова, Н. Гришанова, А. Савенков та ін.).

У даний час на основі компетентнісного підходу здійснюється розробка освітніх програм, стандартів, оціночних процедур (Л. Боголюбов, В. Болотова, О. Бондаревська, О. Дахін, Є. Дніпрова, І. Зимова, В. Краєвський, С. Кульневич, О. Лебедєв, О. Ленська, А. Пінський, В. Серіков, А. Тряпцін, І. Фрумін, В. Шадриков, Р. Шишов, А. Хуторський, Б. Ельконін та ін.).

Згідно підходу до класифікації компетентностей, запропонованого Н. Радіоною, А. Тряпичиним та ін., у структурі професійної компетентності фахівця можна виділити ключові, базові та спеціальні компетентності. Ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості в швидко мінливому світі і проявляються, насамперед, у здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації, соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку певної професійної діяльності (педагогічної, медичної, інженерної тощо). Спеціальні компетентності відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності.

Комплексне вивчення проблеми дозволило виявити ряд протиріч між:

- достатнім рівнем спеціальної компетентності та низьким рівнем професійної компетентності перукаря;
- необхідністю формування професійної компетентності перукаря та недостатньою теоретичною розробленістю її структури, критеріїв і рівнів.

Актуальність і практична значимість даної проблеми визначили вибір теми цього дослідження: «Формування професійних компетентностей майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів у процесі професійної підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Предмет дослідження – методика формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів у процесі навчання дисципліни «Перукарська справа» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що процес професійних компетентностей перукаря буде ефективним, якщо:

– провести діагностику вихідних рівнів сформованості професійних компетентностей перукаря на основі розроблених критеріїв і показників;

– розробити, теоретично обґрунтувати та впровадити моделі формування у учнів професійних компетентностей в процесі дисципліни «Перукарська справа»;

– розробити та теоретично обґрунтувати методику формування у учнів професійних компетентностей в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа».

Відповідно до поставленої мети і гіпотези визначені задачі дослідження:

1. Провести аналіз існуючих підходів до визначення професійної компетентності майбутніх перукарів, виявити специфіку професійних компетентностей та структурних компонентів.

2. Здійснити аналіз стану формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа».

3. Розробити та частково експериментально перевірити методику формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа».

Методологічну базу дослідження склали особистісно-орієнтовний, діяльнісний, і диференційований підходи в професійній освіті; системний підхід до проектування і конструювання освітнього процесу; компетентнісний підхід у визначенні критеріїв, показників і рівнів професійної компетентності перукаря.

Теоретичною основою дослідження є: сучасні теорії особистості, ідеї суб'єктності, особистісно-діяльнісного підходу, суб'єктної взаємодії (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Л. Божович, І. Дубровіна, І. Зимова, В. Зінченко, О. Леонтьєв, А. Петровський, В. Слободчиков та ін.); сучасні вітчизняні гуманістичні концепції й погляди (М. Бєрулава, Б. Бітінас, О. Бондарєвська, О. Газман, Є. Гусинський, С. Кульневич, Н. Ромаєва,

В. Сластьонін, Ю. Турчанінова, Є. Шиянов, І. Якиманська та ін.); ідеї компетентнісного підходу в освіті (В. Байденко, В. Болотов, Є. Коган, В. Кальней, Н. Кузьміна, А. Новіков, В. Серіков, А. Маркова, В. Куніцина, Г. Білицька, Л. Берестова, А. Хуторський, Н. Гришанова, І. Зимова, Ю. Татур, Н. Хомський, Р. Шишов, Б. Ельконін та ін.).

Для вирішення завдань дослідження застосовувалися такі методи: аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, публікацій наукового характеру в періодичній пресі по темі дослідження; термінологічний аналіз, порівняння, зіставлення, систематизація та узагальнення; вивчення педагогічного досвіду; спостереження, бесіда, анкетування і тестування викладачів, майстрів виробничого навчання; педагогічний експеримент; статистичні методи.

Для вирішення завдань були використані такі методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, публікацій наукового характеру в періодичній пресі по темі дослідження; термінологічний аналіз, порівняння, зіставлення, систематизація та узагальнення; вивчення педагогічного досвіду;

– *емпіричні*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, порівняльний); методи збору інформації: анкетування, опитування, метод експертних оцінок результатів професійної підготовки перукарів, педагогічне спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх перукарів;

– *методи математичної статистичної обробки* експериментальних даних для аналізу результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- визначено зміст професійних компетентностей перукаря;
- розроблено критерії, показники, рівні сформованості професійних компетентностей перукаря;
- теоретично обґрунтовано і розроблено модель формування професійних компетентностей майбутнього перукаря при вивченні дисципліни «Перукарська справа»;

–теоретично обґрунтовано і розроблено методику формування професійних компетентностей майбутнього перукаря при вивченні дисципліни «Перукарська справа»;

Теоретична значимість дослідження полягає в уточненні змісту поняття «професійна компетентність перукаря»; у виявленні специфіки професійної компетентності перукаря, розкритті її структурних компонентів; у розвитку уявлень про критерії, показники та рівні сформованості, визначенні вимог до професійних компетентностей перукаря, що дозволяє розширити їх використання в теорії і практиці професійної освіти; у розробці програми з дисципліни «Перукарська справа».

Практична значимість дослідження полягає в тому, що: розроблено діагностичний інструментарій і програма бесіди для визначення рівнів сформованості професійної компетентності перукаря; розроблено програму і методику проведення занять для перукарів з дисципліни «Перукарська справа».

Матеріали дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх перукарів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРУКАРІВ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

1.1. Особливості професійної підготовки майбутніх перукарів

Історія розвитку зачіски як предмета перукарського мистецтва дає підставу зробити висновок про розвиток професійної діяльності перукарів, з одного боку. З іншого – з'ясувати, якою мірою розвивається творчий потенціал і яке його зміст в цій діяльності. Розглянемо це питання в історичному аспекті.

Зачіска у всі часи займала одне з важливих місць не тільки в діяльності перукарів, але і в житті суспільства. Більше того, саме з зачіски веде свою історію професійна діяльність перукарів.

«Зачіска – це форма, що надається волоссю завивкою, стрижкою, укладанням» [90]. Вона з'явилася в первісній общині значно раніше, ніж одяг, і змінювалась разом з еволюцією людського суспільства під впливом історичних подій, кліматичних умов, релігійних переконань, естетичних поглядів, особистих смаків і випадковостей.

З розвитком класового суспільства зачіска стає символом станової приналежності, відображає не тільки національні риси і расову приналежність, але й особисте ставлення, індивідуальний смак людини.

За часів античності вільні громадяни носили зачіски із завитого волосся, «скульптурні», ліпні локони яких вражають чистотою виконання, наявністю професійних навичок виконавців.

В епоху середньовіччя – часів інквізиції і релігійних воєн, виникають перші ремісничі цехи професійних перукарів і цирульників.

Глибокий інтерес до людської особистості епохи Відродження, який поклав початок звеличення людини через красу, перетворює ремесло перукаря

в мистецтво. У цей період розвиваються (винаходяться) засоби створення зачіски і її прикраси, особливо у Франції XVII-XIX ст. До них відносяться перуки, стрічки, мережива, коштовності. Перуки надавали величність їх власникам, їх форма, складність виготовлення (куафюри) відображали прагнення відрізнятись від інших.

Поняття краси в різних верствах суспільства було різним і з плином часу неодноразово змінювалося, так з'явилося поняття «мода – нетривале панування певного смаку в якій-небудь сфері життя і культури» [112].

Мода характеризується короткочасною і поверхневою мінливістю зовнішніх форм єдиного змісту, в якому відбивається спільність образної системи, засобів художньої виразності, творчих прийомів, обумовлених спільною ідеєю. Це те, що називають стилем.

Можна зробити висновок, що взаємозв'язок понять «мода і стиль» розглядається як частина і ціле. Наприклад, якщо стиль бароко (XVI-XVIII ст.) відбивався в моді зачіски як величавість, помпезність, обважнення, то стиль рококо (XVIII в.) визначає напрямок моди зачіски на витонченість і легкість, крихкість і зніженість. Модні чоловіки і жінки в цих стилях нагадують гарних ляльок без віку та індивідуальності.

Спрощення форм і видів зачісок у XIX столітті зв'язується з французькою революцією 1789 року, яка справила вплив на всі сфери суспільного розвитку європейських країн. Розвиток капіталізму породило соціальний шар буржуа, який визначав моду зовні скасовує різниці станів. Капіталістичні відносини XIX століття визначають зміни у світі моди взагалі та зачіски, зокрема.

Стильові художні напрями того часу – ампір, романтизм, бідермайер, модерн і інші характеризують моду як масову, демократичну. Вона орієнтувала чоловіків на еталон ділової людини, а тенденцією моди жіночої зачіски було прагнення стати врівень з чоловіком. Зачіска кінця XIX століття характеризується простотою і елегантністю укладання довгого волосся, що підкреслює жіночність і одночасно діловитість.

Центральною ланкою в моді зачісок ХХ століття стає стрижка волосся, і відповідно розвиваються прийоми, способи, інструменти, косметичні засоби для укладання волосся. Коротка стрижка на початку ХХ століття була уособленням нового способу життя, відмова від пасивності і зніженості. Зачіски зі стрижкою широко поширилися у Франції, Німеччині. При цьому зберігалися зачіски з довгого волосся, інтерес до яких слабшає до кінця ХХ століття. У другій половині ХХ століття англійський перукар-модельєр Відал Сессун розробив геометричний підхід до процесу стрижки, що зумовило різноманітність зачісок на її основі і посилення індивідуалізації особистості.

Ми коротко розглянули основні тенденції історичного розвитку зачіски, підкреслюючи її залежність від уявлень людини про красу, соціальних і економічних умов та відносин його буття. Це дає нам підставу зробити наступні висновки:

- зачіска невіддільна від образу людини. Вона відображає його ціннісно-емоційний світ, час, місце і спосіб життя, вихованість смаку, тобто виступає його своєрідним «паспортом»;
- розвиток професійної діяльності перукарів в області зачіски обумовлено об'єктивними факторами: поняття краси, художні стилі і смаки, соціально-економічний устрій життя в конкретно-історичний час. Суб'єктивним фактором є виділення центральної функції в діяльності;
- діяльність перукаря розглядається як мистецтво. Тоді у відповідності з широким сенсом цього поняття, діяльність перукаря можна віднести до декоративно-прикладного творчості, «будуєш художньо-образні форми відображення дійсності» [12]. Разом з тим, це поняття «має вузьке значення, як високий ступінь уміння, майстерності в будь-якій сфері діяльності» [12, с.507]. Ці два значення характеризують якісний стан професійної діяльності перукаря. Наприклад, аж до другої половини ХІХ століття якість професійної діяльності перукаря оцінювалося по виконавській майстерності, і не важливо, що майстерна зачіска знеособлює людини. В кінці ХІХ, ХХ ст. і особливо на

початку ХХІ ст. якісна оцінка пов'язана з умінням створити за допомогою зачіски образ адекватний особистості, передати її індивідуальність.

Це свідчить про посилення значущості творчого компонента в діяльності перукаря.

Ми знаходимо цьому підтвердження в закономірностях існування предметного середовища людини, виявлені соціологом А. Гофманом. Він зазначає, що функціонування і розвиток предметного середовища людини, відповідність його зовнішності цьому середовищі визначається безліччю соціальних і культурних факторів. Особливе місце серед них займає мода. Її вплив поширюється як на саму людину, так і на його предметно-просторове середовище, викликаючи розвиток техніки і технології її реалізації. Автор доповнює поняття «мода» її функцією в соціумі, як один з постійних регуляторів створення і споживання послуг та предметів життя [19, с.679].

Зміна моди породжується двома причинами, «дійовими або порізно, або спільно:

- інноваціями (науковими, технічними, стильовими тощо) в зразках тієї чи іншої галузі культури, причому нововведення або самі стають модними стандартами і об'єктами, або стимулюють їх створення;
- знаковим зносом модних стандартів та об'єктів, своєрідним «стиранням» цих знаків атрибутивних і денотативних цінностей моди. У той час як ці цінності продовжують функціонувати в суспільстві, «зношені стандарти та об'єкти перестають служити їх знаковим виразом» [19, с.378].

З цього випливає, що функціональна і соціальна регуляція з позицій моди породжує потребу в заміні знакових засобів і відповідно модний знаковий попит. Задоволення такої потреби пов'язане з модною знаковою пропозицією. Зміни в моді – один із стимулів конкуренції: хто швидше і якісніше реалізує модну знакову пропозицію. Зміна в області модних стандартів та об'єктів має два виміри: інноваційне і циклічне. При цьому «можна сказати, що модна інновація являє собою процес зміни модних циклів, а модні цикли – не що інше, як ряд завершилися інновацією» [19, с.683].

Це положення свідчить про ціннісні орієнтації моди, як розвиток модних стандартів та об'єктів в умовах дискретності соціокультурного часу. Її ціннісні орієнтації обумовлені «евристичним, творчим початком і, нарешті, інновацією у власному розумінні» [19, с.686].

З наведеного випливає, що зміна модних циклів пов'язана евристичним, творчим потенціалом у професійній діяльності перукарів. Мода виступає фактором збільшення значущості творчого компонента і одночасно рушійною силою розвитку творчого потенціалу професійної діяльності перукарів. Даний висновок добре ілюструється евристичною інновацією Бачила Сессуна в області стрижки волосся, яка поширилася і сприяла творчому перетворенню зачісок в практичні і багатоваріантні, що відображають індивідуальність особистості. Ім'я цього перукаря стало назвою модного стандарту в зачісці, а його атрибутом є практичність і багатоваріантність. Збереження атрибутивності цього бренду тягне за собою творче перетворення засобів і способів професійної діяльності, їх комбінаторики.

Обґрунтування творчого компонента в професійній діяльності перукаря буде неповним, якщо не розглянути її з позицій психологічної теорії діяльності. В якості професійної нами прийнята узагальнена психологічна концепція діяльності Г. Суходольського [80]. Дана концепція спирається на такі вихідні положення:

- взаємодія;
- активність;
- нормативність та варіативність;
- аналіз і синтез.

Ці положення характеризують загальне розуміння будь-якої діяльності. Для нас вони важливі тим, що дають можливість науково обґрунтувати творчий компонент в діяльності перукарів. Розглянемо їх послідовно.

«Взаємодія людини зі світом реалізується в генетичному і функціональному, змістовному і структурному, репродуктивному та продуктивному єдності і протилежності зовнішнього і внутрішнього,

матеріальної і ідеальної, психічної людської активності у всіх видах і формах діяльності» [80, с.68].

Дане положення, на думку Г. Суходольського, узагальнює сутність діяльності через філософську категорію «взаємодія – суб'єкт і об'єкт» (S - O), її інтерпретацію в концепції С. Рубінштейна – «людина і світ», Б. Ананьєва – «індивід – суб'єкт діяльності – особистість-індивідуальність», а також її конкретизацію в психології праці та інженерній психології.

Взаємодія як сутність діяльності дозволяє виділити її основні характеристики:

1. Системоутворюючим чинником взаємодії S–O служить психіка людини, яка, будучи наповненою конкретним професійним змістом, охоплює не тільки виробничо-технічні знання, уміння і навички, але й почуттєву, інтелектуальну, емоційну, вольову сфери і становить індивідуальність кожного фахівця.

З цього випливає, що професійна психіка суб'єкта (S) проявляється у взаємодії з об'єктом (O) як відповідність зовнішнього, не психічної і внутрішньої, психічної діяльності при провідній ролі останньої. Внутрішня діяльність замишляє, планує, моделює, контролює і регулює зовнішню. Внутрішня діяльність не що інше, як мислення, зокрема, професійне мислення.

Ця незвичайна професійна психіка формується і розвивається в ході професійного навчання і виховання, накопичення досвіду професійної роботи.

2. Взаємодія деталізується як матеріальна, енергетична і інформаційна активність суб'єкта, в якій переважає остання. В нашому розумінні професійне мислення перукаря виникає на основі інформації про предмет, способах діяльності і виступає інформацією для матеріальної і енергетичної взаємодії з об'єктом. Тому воно служить засобом управління властивостями, станом і процесом перетворення предмета в продукт.

Наслідком загального положення і впливають з нього характеристик є висновки про те, що професійна діяльність є діалектичний процес інтеріоризації та екстеріоризації досвіду на всіх рівнях її соціального та

індивідуального існування. Цей процес реалізується в єдності процесів і результатів, процедур і образів, операціональної і образно-понятійної сторін діяльності.

Усі наступні положення, з нашої точки зору, конкретизують сутність професійної діяльності через наукове обґрунтування її властивостей.

Положення активності психіки на всіх рівнях і у всіх формах реалізації діяльності індивіда базується на загальновідомому постулаті Л. Вигодського про те, що вища психічна функція спочатку соціальна, в результаті стає індивідуальною. Г. Суходольський відзначає, що цей постулат «відображає лише одну сторону об'єктивного формування психічної діяльності, а саме інтеріоризацію, на учіння шляхом передачі та присвоєння соціального досвіду, що акумулював вже пізнане, відоме, досягнуте» [80, с.71]. Цей постулат пояснює репродуктивну частину діяльності. Продуктивна ж її частина, як сукупність творчих актів, яка обумовлює розвиток професійної діяльності, також об'єктивно існує і пояснюється тим, що «всяка репродуктивна вища психічна функція спочатку соціальна, а продуктивна – спочатку індивідуальна» [80, с.71]. Розглядаючи єдність репродуктивного й продуктивного компонентів діяльності, Г. Суходольський виділяє їх функції. «Репродуктивний початок в психічному акті виконує функцію збереження та накопичення соціального та особистого досвіду, а продуктивний початок – функцію його примноження» [80, с.71].

3. Нормативність і варіативність – найважливіші властивості діяльності, співіснуючі і протиборчі на всіх рівнях і у всіх формах діяльності. З цього положення виводиться слідство про алгоритмічність і стохастичності діяльності, як вираження постійного і змінного в змістовній і операціональній її сторонах. Даний наслідок виводиться з уявлення про нормативності діяльності як реалізація тенденції до збереження того, що придбано в діяльності. Варіативність представляється як реалізація тенденції до зміни досягнутого для доцільного поліпшення, вдосконалення предмета діяльності. Нормативність і

варіативність діяльності сполучені з двома видами завдань: з певним і імовірнісним рішенням.

Перший вид завдань має певну послідовність дій, яка представляється в «механічному» алгоритмі. Другий має розгалужену послідовність дій, об'єднаних логікою умов, і втілюється в «немеханічному» алгоритмі.

Ми приймаємо визначення алгоритму, дане Г. Суходольським, – це правило або програма дій для отримання шуканого результату в заданих умовах [80, с.72]. Їм виділені поняття «механічний» і «немеханічний» алгоритм, що відображають ступінь визначеності рішення і точність завдання. При цьому він відзначає, що в системі «людина – людина» «людям більш властиві особливі різновиди немеханічних алгоритмів – стохастичні та евристичні. Дані алгоритми призводять до імовірнісних рішенням, але в першому випадку розгалужена послідовність дій і варіативні рішення по кожній гілці призводять до шуканого результату при широкому колі різноманітних умов. У другому випадку алгоритм послідовності дій виділений частково, тому результат досягається не завжди.

Алгоритми – єдиний засіб для об'єктивного виділення професійних знань, умінь і навичок, тих нормативних та допустимих ініціативних дій, які поза алгоритмізації залишаються надбанням особистості кваліфікованих фахівців [80, с.74].

4. Єдність аналізу і синтезу являє собою важливий методологічний принцип, на основі якого функціонує і розвивається професійна діяльність.

Для нашого дослідження це положення значимо в плані виявлення продуктивного компонента у професійній діяльності перукаря, а також конструювання змісту і процесу формування його творчих умінь.

Виділені Г. Суходольським [89] положення лягли в основу розробленого ним системного базису опису професій, який включає чотири аспекти: морфологію, аксіологію, праксеологію і онтологію професії.

Дати повний опис професії перукаря не входить у завдання нашого дослідження, тому ми синтезуємо творчий компонент його діяльності, спираючись на деякі характеристики з даних аспектів.

Опис морфології професійної діяльності вимагає виділення її складу і структури.

Склад діяльності перукаря відображає суб'єктно-об'єктні відносини, внутрішню і зовнішню діяльність, їх інтерпретацію в логічних структурах (технологіях) діяльності.

Об'єктом діяльності перукаря є людина, точніше його зовнішній вигляд. Складність цього об'єкта обумовлює виділення предмета діяльності, як певну його грань, що підлягає цілеспрямованому перетворенню в відповідності з об'єктом. Таким предметом для перукаря є зачіска людини (клієнта), перетворення якої є мета його діяльності. У той же час об'єкт діяльності перукаря – клієнт, виступає умовою ступеня перетворення зачіски, тобто є своєрідним суб'єктом діяльності. Це підтверджується думкою Г. Суходольського про те, що компонентами суб'єктно-об'єктних відносин є суб'єкти, об'єкти та взаємодії між ними [80, с.79].

Взаємодія цих двох суб'єктів відбивається у вигляді функціонального спілкування. Б. Ломов обґрунтував самостійність спілкування, як психологічну категорію, що не зводиться до діяльності, але включена до її складу [48].

У процесі функціонального спілкування, матеріальних дій, як зовнішньої, неспсихічної діяльності, перукар отримує інформацію про запити і індивідуальні особливості клієнта, тобто народжується реальний образ особистості. Дана інформація співвідноситься з іншою інформацією: власними мотивами і можливостями, що породжує професійну задачу першого типу (нормативного рішення) або другого типу (варіативного рішення). При цьому предметами діяльності перукаря виступлять ті види послуг, які впливають на зачіску і зовнішній вигляд особистості (його образ). До них відносяться: стрижка волосся, укладка волосся, завивка різними способами, масаж і миття голови,

фарбування, роботи з постижерні вироби, інструменти, апаратура, пристосування.

Професійна задача спонукає перукаря до активності, тобто до способу діяльності, і визначає вибір способу бажаного результату. Іншими словами, професійна задача конкретизує мету діяльності перукаря. Цей вибір детермінований індивідуальними особливостями клієнта, рівнем професійних знань, умінь і навичок перукаря і його професійними ціннісними орієнтаціями. Вибір здійснюється у вигляді єдиної структури інтеріоризації та екстеріоризації образів, дій, понять, синтез яких народжує образ продукту у внутрішньому плані діяльності перукаря. Взаємодія елементів внутрішньої, розумової діяльності дозволить звести рішення професійного завдання в русло репродуктивної (нормативної) з однозначним результатом, або продуктивної (варіативної) діяльності з декількома результатами. У відповідності з цим перукар використовує стохастичний або евристичний алгоритм матеріалізації внутрішньої діяльності. Разом з тим, слід зазначити, що стохастичний алгоритм припускає вирішення проблемної ситуації в межах нормативної діяльності, а евристичний вимагає пошуку дій для створення образу адекватного особистості в конкретних ситуаціях її буття.

З наведеного випливає, що внутрішній план діяльності – це планування дій, їх послідовності та здійснення. Спираючись на рівні поетапного формування розумових дій [16], Г. Суходольський розробив «гіпотетичний склад внутрішнього плану діяльності, в якому рівні, форми і сфери при суб'єктного формування, існування та виконання діяльності мисляться як її особливі підсистеми, що відображають і виражають один одного»[89, с.90]. Нам видається, що розроблений склад є моделлю розумового процесу перукаря, який синтезує образно-понятійну модель своєї діяльності та її реалізацію в навчально-тренувальному або в реальному процесі. У цій моделі виділено три рівня плану досягнень і формування діяльності:

– матеріальна діяльність і її знакові моделі (матеріальна і матеріалізована);

- знакова модель діяльності (перцептивна і зовнішньомовленнєва);
- образно-понятійна власна модель діяльності (розумова). Сходження від першого до третього рівня є процес інтеріоризації, процес засвоєння зразка діяльності, від третьої до першого – екстеріоризація засвоєного. Перший та другий рівні – різні форми сприйняття, другий і третій – форми подань і понять. На перший погляд, ця модель справедлива для нормативної діяльності, а чи буде вона такою для творчої діяльності? Тим не менше представлена модель внутрішньої діяльності надзвичайно важлива для розуміння методичних умов формування творчих умінь перукарів.

Суб'єктно-об'єктні відносини та внутрішня діяльність суб'єктів відображаються в характері діяльності перукаря.

Таким чином, склад професійної діяльності перукаря включає: об'єкт – особистість, предмет – зачіска, матеріальні засоби-інструменти, апаратура, пристосування; інформаційні засоби-спілкування, знання, вміння, навички, способи – нормативні та творчі технології, які базуються на представленні нормативності і варіативності діяльності. Всі ці компоненти відображаються у зовнішній і внутрішній діяльності перукаря. Друга створює образно-понятійні моделі, перша їх реалізує.

З нашої точки зору, саме внутрішня професійна діяльність, як «сховище» творчого потенціалу суб'єкта, вимагає створення різнобічних педагогічних умов. Частина з цих умов ми виділили: мета діяльності, рівень професійних знань, навичок, умінь, рівень професійного мислення, ціннісні орієнтації та ін. Дані умови виводяться з узагальнених положень діяльності.

Ціннісні професійні орієнтації розкриваються в мотивації професіонала і визначають його цілі діяльності.

Мотивації, на думку А. Маклакова [50, с.513], розглядаються двояко: як фактори, що визначають поведінку – потреби, мотиви, цілі, прагнення та ін., а також як стимулювання і підтримка поведінкової активності на певному рівні. Перша група чинників розкриває внутрішні причини дій і поведінки суб'єкта діяльності, а друга – зовнішні умови і обставини його діяльності. Тоді

мотивації розглядаються як диспозиційні і ситуаційні аналоги внутрішньої і зовнішньої діяльності.

Такий підхід в повній мірі підтверджує виділені нами умови, які можна розкрити як ситуаційні та диспозиційні мотивації.

Сучасні соціально-економічні умови характеризуються орієнтацією на ринкові відносини в сфері послуг і виробництва. Це реалізується в конкуренції якості продуктів професійної діяльності, а отже, пред'являються особливі вимоги до самого фахівця і його підготовці в системі початкової професійної освіти.

Формування ринкових відносин зумовило існування ринку товарів і послуг, у тому числі освітніх послуг, а також різних форм власності. Основною вимогою ринку, пропонованим до працівників, є конкурентоспроможність. Цією вимогою обумовлені ситуативні мотивації: творча особистість, висока кваліфікація і старанність, підприємливість. Дані мотивації реалізуються в цілях підготовки перукарів.

Разом з тим, диспозиційні мотивації викликають внутрішню активність суб'єкта діяльності, яка реалізується в цілях особистості, у відносинах до діяльності і її результату.

Розглядаючи внутрішню, психічну діяльність перукаря як творчий компонент в цій професії, слід зазначити, що в психології ця діяльність називається мисленням. Для здійснення творчої функції перукар повинен володіти розвиненим образним професійним мисленням, як «видом розумового процесу, в якому використовуються образи» [50, с.303].

У ході рішення розумових задач (у нашому дослідженні – професійних завдань) ці зразки беруться з пам'яті або відтворюються уявою так, що в результаті маніпулювання ними здійснюється рішення задачі. «Найчастіше, – відзначає А. Маклаков, – такий вид мислення переважає у людей, діяльність яких пов'язана з яким-небудь видом творчості» [50, с.304].

Таким чином, історія розвитку зачіски свідчить про посилення творчого початку в професійній діяльності перукарів, обумовлених закономірностями моди як стимулу конкуренції в цій галузі.

Отже нами встановлено, що професійна діяльність перукаря відноситься до декоративно-прикладної творчості, творити художньо-образні форми відображення дійсності. Крім того, виявлено системоутворюючий фактор будь-якої діяльності, в тому числі і перукарів, – це професійне мислення, властивостями якого є активність, нормативність і варіативність, аналіз і синтез, планування здійснення діяльності.

З позицій педагогічної психології І.Калошин [30, с.6] визначає професійну діяльність через наступну систему її ознак:

- спрямованість на вирішення завдань, для яких характерна відсутність в предметній області або лише у суб'єкта не тільки способу розв'язання, але й предметно-специфічних знань;

- створення суб'єктом на усвідомлюваному або неусвідомлюваному рівні нових для нього знань в якості орієнтовної основи для подальшої розробки способу розв'язання завдання;

- невизначеність можливості розробки нових знань і на їх основі способу розв'язання завдання. Невизначеність зумовлена відсутністю знань, суворо детермінують зазначену розробку.

Дані ознаки виявлені на основі аналізу класифікацій професійних завдань. Нею з позицій діяльнісного підходу виділені види професійних завдань, пов'язані з розробкою невідомих компонентів діяльності [30, с.99]: предмета; знарядь (засобів); операцій (способів); характеристик продукту; всіх зазначених компонентів у комплексі.

Проведені раніше наукові дослідження професійних діяльності спираються на уявлення про працю та його компонентах (К. Маркс): мета, предмет, засоби, спосіб дії, результат. Ці уявлення доповнюються психологічними дослідженнями. У роботі А. Леонтьєва [43] дана система компонентів доповнена введенням мотиву, а спосіб дій позначений як операції

діяльності. П.Гальперін, Н. Тализіна та З. Решетова побудували структуру професійної діяльності орієнтовною основою дій, в якій відображаються компоненти діяльності [17].

А. Матюшкін розповсюдив виявлення компоненти на творчу діяльність і виділив її компоненти та їх взаємозв'язок. До них він відносить: мету дії, способи дії, умови дії в процесі вирішення професійних завдань [52].

У роботах О. Тихомірова і його співробітників встановлена динаміка цілей, їх розвиток в творчій діяльності [66, 97]. Закономірність зміни цілей є важливою характеристикою структури творчої діяльності, яка пов'язана з виникненням суперечностей і їх дозволом.

Наведене свідчить про те, що великих відмінностей у компонентах будь-якої діяльності немає. По суті психологи уточнюють, доповнюють сутність і призначення того чи іншого компонента діяльності у вирішенні професійних завдань. Конструктивним для рішення професійних творчих завдань, взагалі, і для навчання їх вирішенню, зокрема, є виділення орієнтовної основи дій як компоненту мислення. Найбільш цінним є виявлення операційного складу, а також окремих прийомів і операцій, які мають місце в цьому складі при вирішенні професійних завдань.

Класичною проблемою дослідження професійного процесу в психології (як стверджує Я. Пономарьов [75]), є виділення і обґрунтування його фаз (стадій, ступенів, етапів, актів, моментів). Їм виділена класифікація фаз, яка є наслідком узагальнення підходів різних авторів до цієї проблеми. При цьому автор зазначає, що головна трудність інтерпретації сукупності фаз творчості пов'язувалася з несвідомою роботою. Це призвело до того, що «одні дослідники ... відносили роботу підсвідомості до числа «світових загадок», інші надавали їй фантастичні або міфологічні відтінки, треті ... відкидали існування факту несвідомої роботи»[75, с. 3].

Рушійними силами перетворення фаз професійного процесу послужили експериментальні факти:

– неоднорідність результату дії – наявність прямого, усвідомлюваного і побічного, неусвідомлюваного продукту;

– зіставлення розвитку у людини здатності діяти «в умі» і аналізу ходу вирішення професійних завдань людьми, у яких ця здатність досягла повного розвитку.

У підсумку функціонування психологічного механізму професіоналізму було розчленоване на відносно самостійні, але тісно пов'язані фази, а саме [75, с.4-6]:

– логічний аналіз – актуалізація та відтворення в даній ситуації тих знань і вмінь, якими володіє для вирішення професійної задачі. Дана фаза характеризується тим, що гіпотези, направляючі, відповідні ряду дій (спроб), всякий раз спростовуються, але пошукова домінанта (одна з форм мотивації) наростає. При цьому поведінка людини на цій фазі характеризується свідомою цілеспрямованістю дій;

– інтуїтивне рішення – неусвідомлений спосіб вирішення задачі. У цій фазі рішення задачі усвідомленими продуктом дій виступає бажаний результат, а побічним, неусвідомлюваним – спосіб його досягнення. Неусвідомлюваний продукт складається під впливом тих властивостей предметів і явищ, які включені у взаємодію, але не істотні з точки зору мети дії. Разом з тим, цей продукт при певних умовах (навчання) може регулювати наступні дії. Поведінка суб'єкта в даній фазі рішення визначається переважанням неусвідомлюваного;

– вербалізація інтуїтивного рішення пов'язана з тим, що завдання практично вирішене, але випробуваний не може пояснити, яким чином отримано рішення. У цій фазі має бути поставлене додаткове завдання на виявлення способу, і тоді усвідомлення випробуваним рішення вихідного завдання значно розширюється: усвідомлюється не тільки результативна, але й процесуальна сторони рішення;

– формалізація вербалізованих рішень пов'язана з оформленням знайденого рішення в логічно завершену форму. У цій фазі відбувається приращення усвідомленості результату і процесу дій.

Кожна з фаз характеризується домінуванням певного структурного рівня організації психологічного механізму поведінки суб'єкта. І в той же час характеристики фаз є формою опису його розвитку.

Таким чином, рішення професійної задачі здійснюється у вигляді взаємозв'язку структурних рівнів організації діяльності.

Виділені фази, етапи насправді представляють структуру (операційний склад) рішення професійної задачі. При цьому ми не можемо погодитися з думкою автора, що повний цикл фаз властивий одному класу професійних завдань, а неповний – іншому. Результат рішення професійної задачі має психологічний і соціальний критерій, тому будь-якому класу задач буде властивий повний цикл фаз.

Поряд з операційним складом в дослідженнях професійної діяльності вивчаються окремі прийоми і операції, які в різних видах мають місце у складах. Встановлення операційного складу професійної діяльності дозволило вченим не тільки виявити прийоми, дії, операції, але і диференціювати їх за ступенем узагальненості. Вони умовно поділяються на «вузькі» – предметно-специфічні і «широкі» – логічні. Одні застосовуються в одній предметній області, інші – в різних.

До числа вузьких узагальнених прийомів відноситься виділення орієнтирів дій, діяльності, наприклад, в дослідженнях П. Гальперіна і Н. Талізінної [17]. Широки, логічні узагальнені прийоми досліджені в роботах Е. Кабанова-Меллер [28], С. Рубінштейна [62], А. Брушлинського [13], А. Матюшкіна [52], К. Абульханової [1] та ін. Вони представлені основними трьома видами: перший – встановлення взаємозв'язків між невідомими і відомими явищами для відшукування невідомого; другий – розгляд об'єкта з різних точок зору для виявлення його нових властивостей; третя група прийомів – аналіз, узагальнення, абстрагування та ін. Дані прийоми

взаємодоповнюють один одного і спрямовані на виявлення характеристик невідомих явищ через відомі.

Їх недоліком є те, що в них не розкривається узагальнений склад дій та умов планомірного виконання.

Поряд з узагальненими предметними прийомами творчої діяльності в психолого-педагогічних роботах досліджуються методологічні прийоми, наприклад, системний аналіз явищ, що підлягають засвоєнню.

Проведений аналіз досліджень структури професійної діяльності показує, що в психолого-педагогічних роботах ставиться і – в якійсь мірі – вирішується питання про прийоми (предметних і методологічних), які відкривають шлях до планомірної творчої діяльності. Однак у реальному педагогічному процесі ці прийоми використовуються стихійно або зовсім не застосовуються для засвоєння учнями. Об'єктивна причина такого стану навчання полягає в тому, що в теорії не представлені узагальнені склади дій та умови планомірного використання трудових прийомів. Можливість усунення цього недоліку виявляється в ході аналізу наведеного операційного складу Я. Пономарьова, де інтуїтивна фаза рішення творчого завдання спирається на актуалізацію нормативних компонентів діяльності і можливу їх комбінаторику у відповідності з особливостями предмета професійної діяльності. Тобто, інтуїтивне рішення включає нормативний компонент мислення.

Така професійна діяльність, на думку І. Калошина, здійснюється планомірно, вона керована і регульована [30].

У цьому зв'язку ми повністю згодні з тим, що «завданням педагогічної психології є вивчення не будь професійної діяльності, а нормативної, яка повинна стати об'єктом засвоєння в процесі навчання» [30, с.6]. До цього слід додати, що нормативна творчість повинна стати і об'єктом управління з боку педагога. Тоді завданням педагогіки стає створення педагогічних умов формування творчих умінь і управління нормативною творчістю у вигляді розробки адекватних навчально-методичних комплексів як системної основи формування творчих професійних умінь.

У своєму дослідженні І. Калошин переконливо довів, що «норматив» характеризується, як система певних приписів і вимог, які задаються ззовні у відповідності з рівнем розвитку теорії і практики тієї чи іншої діяльності і базується на поняттях: «усвідомленість», «теоретична обґрунтованість», «планомірність», «управління» та ін. З позицій виділених особливостей поняття «нормативна творчість» визначається як здійснення планомірної розумової діяльності методом руху від абстрактного до конкретного [30, с.7].

У відповідності з даним визначенням можна зробити висновок, що нормативна творчість пов'язана з вирішенням професійних завдань, які представлені метою у вигляді характеристики кінцевого образу діяльності і відомим набором дій для початкової ситуації руху до цього образу. При цьому залишається невідомим спосіб переходу від початкової ситуації до кінцевого образу. Вирішення таких завдань «вимагає розробки суб'єктом нових взаємозв'язків між невідомими і відомими явищами в задачі» [28, с.9] і кваліфікується як професійна діяльність. Разом з тим, це характерно для інтуїтивної фази рішення професійної задачі.

Розглядаючи з цих позицій діяльність перукарів, можна стверджувати, що для них характерний цей особливий вид професійної діяльності, а саме, з нормативним компонентом мислення. Її можна представити у вигляді схеми (рис.1.1).

У цій схемі нормативної професійної діяльності перукаря видно, що мета його діяльності обумовлена індивідуальними особливостями і запитамі клієнта, рівнем професійних, нормативних знань і вмінь та його власними мотивами. Досягнення мети пов'язане з невідомим новим результатом – предметні дії, як спосіб діяльності.

Їх виникнення є інтуїтивним рішенням творчого завдання зовнішньої індивідуалізації клієнта, яке полягає в комбінаториці нормативних дій або їх змін в залежності від умов.

Вони представляються як матеріалізація уявного образу, тобто творчого вирішення професійного завдання. «Знаючи спосіб діяльності та умови його

розвитку та функціонування, можна прогнозувати продукт, і, навпаки, знання продукту дає можливість реконструювати сам спосіб діяльності і змінити його в потрібному напрямку», – стверджує В. Дмитрієнко [21, с.132].

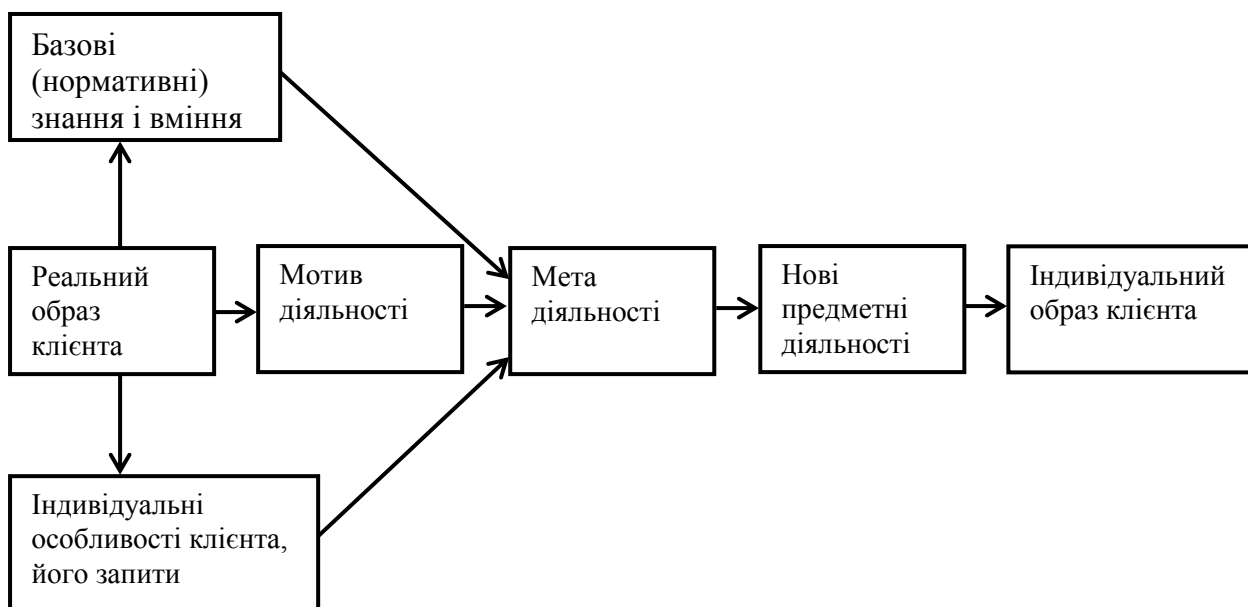

Рис. 1.1. Професійна діяльність перукаря

Дане твердження добре ілюструє модель внутрішньої діяльності, як процес інтеоріоризації і екстеріоризації Г. Суходольського, а також підтверджує наше припущення про єдність репродуктивного і творчого мислення у професійній діяльності перукарів.

1.2. Сутність та структура професійних компетентності майбутніх перукарів

В останні роки професійне становлення перукаря розглядається через поняття «професійна компетентність». У психолого-педагогічній літературі поняття «компетентність» одержало широке поширення порівняно недавно. Так, в кінці 1960 - початку 1970-х рр..в західній, а в кінці 1980-х рр.. у вітчизняній літературі зародилося спеціальний напрям – компетентнісний підхід в освіті. Спочатку мова йшла не про підході, а про компетентність,

професійну компетентність, професійних компетенціях особистості як мети і внаслідок освіти. При цьому компетентність, як зазначає В. Ландшеєр, в самому широкому сенсі розумілася як «поглиблене знання предмета або освоєне уміння» [11]. У міру освоєння поняття відбувалося розширення його обсягу і змісту. У самий останній час (з кінця минулого століття) стали вже говорити про компетентнісний підхід в освіті (В. Болотов, Є. Коган, В. Кальней, А. Новіков, В. Серіков, Р. Шишов, Б. Ельконін та ін.). У матеріалах модернізації освіти компетентнісний підхід проголошується як одна з важливих концептуальних положень оновлення освіти.

Компетентнісний підхід не є новим у вітчизняній педагогіці: орієнтації на освоєння конкретних способів діяльності присвячені праці педагогів М. Скаткіна, І. Лернера, В. Давидова, П. Гальперіна та інших вчених. Однак цей підхід тривалий час не був визначальним у відношенні цілей, змісту і методів професійної освіти. Відомі праці по створенню теоретичної бази компетентнісного підходу (Н. Кузьміна, В. Сластьонін, І. Ісаєв, Є. Шиянов та ін.), створені концепції та моделі праці перукаря (Л. Мітіна, Є. Рогов та ін.), проводяться дослідження з розробки компетентнісного підходу в сфері професійної освіти (І. Зимова, Н. Гришанова, А. Савенков та ін.).

У даний час на основі компетентнісного підходу здійснюється розробка освітніх програм, стандартів, оціночних процедур (праці Л. Боголюбова, В. Болотова, Є. Бондаревської, А. Дахіна, Є. Дніпрова, І. Зимової, В. Кальней, В. Краєвського, С. Кульневич, О. Лебедєва, О. Ленської, А. Пінського, В. Серікова, А. Тряпціна, І. Фрумїна, В. Шадрикова, Р. Шишова, А. Хуторського, Б. Ельконїна та ін.).

Нам представляється досить значимою робота І. Зимової [6], яка виділила три етапи в розвитку компетентнісного підходу.

Перший етап (1960-1970 рр.). На її думку, характеризується введенням у науковий апарат категорії «компетенція», створенням передумов розмежувати поняття компетентність / компетенція.

Другий етап (1970-1990 рр.) Характеризується використанням категорій компетентність / компетенція в теорії та практиці навчання, а також у сфері управління та менеджменту. Зарубіжні та вітчизняні дослідники для різних видів діяльності виділяють різні компетентності / компетенції. Так, Дж. Равен виділив 37 компетентностей, затребуваних в сучасному суспільстві.

Третій етап (1990-2001 рр.– затвердження компетентнісного підходу) характеризується активним використанням категорії компетентність / компетенція в освіті.

Аналіз робіт з проблеми компетенції / компетентності (Н. Хомського, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Куніцина, Г. Білицькій, Л. Берестовий, В. Байденко, А. Хуторського, Н. Гришанова, І. Зимової, Ю. Татур та ін.) показує, що у вітчизняній освітній практиці прийнято розділяти поняття «компетенція», «компетентність».

Практично всі укладачі словників також проводять розмежування категорій «компетенція» і «компетентність». Для визначення «компетенції» немає єдиного тлумачення, це поняття трактується як: «сукупність повноважень, прав і обов'язків будь-якого органу або посадової особи, встановлена законом, статутом даного органу або іншими положеннями»; «володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь»; «коло питань, явищ, в яких дана особа володіє досвідом, авторитетністю, коло повноважень»; «особисті можливості особи, його кваліфікація (знання, досвід), що дозволяють брати участь у розробці кола рішень або самому вирішувати, завдяки наявності певних знань, навичок»[136, 137, 180].

А. Хуторський поділяє «компетенцію» і «компетентність» за принципом загального та індивідуального [195, с. 54-58]:

«Компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них.

Компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї і предмету діяльності».

А. Хуторський розводить ці поняття, розуміючи під компетенцією деякий відчужене, наперед заданій вимозі до освітньої підготовки студента, а під компетентністю - вже відбулося його особистісна якість (характеристику).

Е. Зеєр визначає компетентність як глибоке, досконале знання істоти виконуваної роботи, способів і засобів досягнення намічених цілей, а також наявність відповідних умінь і навичок; компетенція – здатність діяти самостійно і відповідально в рамках своєї компетентності [30].

Поняття «компетентність» включає в себе складне ємне зміст, інтегруючи професійні, соціально-психологічні, правові та інші характеристики.

У словниках сенс поняття «компетенція» розкривається виходячи з латинського походження і, відповідно, значення цього слова (*competentia* – узгодженість частин, *complete* – домагаюся, відповідаю, підходжу). Таким чином, і трактувань у цього слова може бути дві: перша – коло повноважень якої установи або особи, друга – коло питань, в яких дана особа має пізнання, досвід. У сучасній педагогічній літературі слово «компетенція» вживається саме в другому значенні. Поняття «компетенція» є похідним поняттям від компетентності.

На думку О. Громової [8, с. 168], поняття «компетенція» складається з наступних факторів: знання (освіта особистості), навички (результати досвіду роботи і навчання), способи спілкування (уміння спілкуватися з людьми і працювати в групі).

І. Зимова [36] формулює поняття «компетенція» як «деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, систем цінностей і відносин, які потім виявляються в компетентності людини». У цьому трактуванні виділяється такий аспект, як «приховані психологічні новоутворення», тобто акцентується увага на об'єктах, неусвідомлюваних суб'єктом, але «які потім виявляються в компетентності людини». Поняття «компетентність» І. Зимова трактує як «... сукупність

новоутворень, знань, системи цінностей і відносин, що сприяє створенню цінносно-сміслових, поведінкових, мотиваційних, емоційно-вольових, когнітивних результатів особистісної діяльності суб'єктів».

В. Байденко схиляється до того, що «компетенція характеризує діяльнісні можливості особистості в соціальному контексті діяльності», «... компетенція містить у собі не тільки професійні знання та вміння, але й позапрофесійні навички, які часто описуються в таких поняттях, як методичні компетенції (ноу-хау), соціальні компетенції або ключові компетенції»[14]. Автор відзначає, що «коли мова йде про компетентність як наслідок оволодіння знаннями, навичками, досвідом, акцент робиться на те, якими повинні бути ці знання, навички, досвід. Коли ми розглядаємо компетенції як особистісні новоутворення, на перший план висуваються питання їх структури, складових компонентів і зв'язків між ними».

В. Байденко у своїй роботі [15] підкреслює різноманіття класифікацій компетенцій: професійні (професійно-орієнтовані), загальні (ключові, базові, універсальні, транспредметні, метапрофесійні, надпрофесійнітощо), академічні та ін. компетенції.

У матеріалах ЮНЕСКО наводиться коло компетенцій, які розглядаються як бажаний результат освіти. У 1996 р. Рада Європи вводить поняття «ключові компетенції», які повинні сприяти збереженню демократичного суспільства, мультилінгвізму, відповідати новим вимогам ринку праці та економічним перетворення [76].

Як зазначає О. Федотова, «компетентнісний підхід в освіті – система педагогічних принципів, установок і методів діяльності, що створюють умови для розвитку універсальних здібностей учня, при цьому обов'язково є: відповідність соціально-культурним потребам суспільства; орієнтація на вікові особливості учнів; дотримання принципів діяльнісного підходу в освіті; орієнтація на розвиток мотиваційно-особистісної сфери. Компетентнісний підхід в освіті змінює цілепокладання навчання та оцінювання, робить їх спрямованими на досягнення результатів »[82].

Доцільність введення поняття «професійна компетентність» обумовлена широтою його змісту, інтегративною характеристикою, що об'єднує такі широко використовувані поняття, як «професіоналізм», «кваліфікація», «професійні здібності» та ін. Разом з тим ще часті випадки синонімічного вживання розглядуваного нами поняття з поняттям «компетенція». Проблема визначення професійної компетентності перукаря стала об'єктом суперечки і розбіжності між психологами, педагогами, фізіологами, фахівцями-практиками тощо. У даний час немає єдиного підходу до визначення поняття «професійна компетентність перукаря».

Компетентність є предметом вивчення десятків наук і напрямків: психології праці, соціології праці, ергономіки, статистики праці, фізіології, трудового права, акмеології, професіології і професіографії та ін. У вітчизняній науці ці проблеми висвітлені в роботах Б. Ананьєва, А. Асмолова, А. Деркача, Є. Климова, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Шадрікова і багатьох інших. Аналіз сучасної літератури з проблеми професійної компетентності дає підставу судити про відсутність єдиного понятійного апарату і однозначного тлумачення терміну «компетентність» і «професійна компетентність». Майже кожен автор, що займається проблемою компетентності (І. Агапов, Т. Браже, А. Деркач, І. Зимова, В. Кальний, Н. Кузьміна, М. Лобанова, А. Маркова, Л. Мітіна, Л. Петровська, М. Поташник, М. Рижаків, Л. Чепляєва, Р. Шишов та ін.) пропонує свої визначення компетентності, структуру, її види.

У «Тлумачному словнику російської мови» С. Ожегова і Н. Шведової [37] розглядається поняття «компетентний» – знаючий, обізнаний, авторитетний у якій-небудь області, і поняття «компетенція» – коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло повноважень, прав. У «Словнику іноземних слів» [180] «компетентність» трактується як володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь, висловлювати вагоме авторитетну думку.

На думку Є. Огарьова [33] «компетентність – категорія оцінна, вона характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здібностей людини дає йому можливість виконувати кваліфіковану роботу,

приймати відповідальні рішення у проблемних ситуаціях, планувати і вдосконалювати дії, що призводять до раціонального та успішного досягнення поставлених цілей». Автор розуміє компетентність як стійку здатність до діяльності зі знанням справи. Компетентність можна представити як категорію, яка складається з п'яти головних компонентів:

- глибоке розуміння істоти виконуваних завдань і вирішуваних проблем;
- добрі знання досвіду, наявного в цій галузі, активне оволодіння його найкращими досягненнями;
- вміння обирати засоби і способи дії, адекватні конкретним обставинам місця і часу;
- почуття відповідальності за досягнуті результати;
- здатність вчитися на помилках і вносити корективи в процесі досягнення цілей.

Г. Сухобська компетентність визначає як систему знань і умінь перукаря, що проявляється при вирішенні виникаючих у практиці професійних завдань [87, с. 18]. Близько судження В. Безрукової, де під компетентністю розуміється «володіння знаннями та вміннями, що дозволяють висловлювати професійно грамотні судження, оцінки, думки» [17, с. 94].

Т. Браже підкреслює, що професійна компетентність фахівця визначається не тільки професійними (базовими) науковими знаннями, але і ціннісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, розумінням себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємини з людьми, з якими він працює, його загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу [31].

М. Чошанов [91, с. 160] запропонував наступну формулу компетентності: компетентність = мобільність знань + гнучкість методу. Автором була розроблена детальна модель компетентності, в більш вузькому і широкому значенні. Традиційне, вузьке, поняття компетентності це – «знання, уміння, навички і саме вони служать сполучною ланкою між її компонентами».

Компетентність в широкому сенсі може бути визначена «як поглиблене знання предмета або освоєне уміння».

Дж. Равен [64] визначає компетентність як специфічну здатність, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній предметній області. Вона включає в себе вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, розуміння відповідальності за свої дії. Слід підкреслити, що запропонована Дж. Равеном трактування компетентності дещо відрізняється від звичного для нас значення терміну. Згідно поглядам Дж. Равена [63, с. 6], «компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній області і включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії». Також у своїх роботах Дж. Равен [64] пише і про «вищі компетентності», які – незалежно від того, в якій конкретній сфері вони проявляються, – припускають наявність у людини високого рівня ініціативи, здатності організувати людей для досягнення поставлених цілей, готовність оцінювати і аналізувати соціальні наслідки своїх дій і т.п.

Однак деякі автори [80, с. 6] виходячи з того, що компетентність залишається характеристикою людини, а компетенція – тим, чим він вже володіє (здатність, уміння), вважає, що ці два терміни можна вживати як синоніми в двох основних значеннях: знаючий в сенсі вміє, і в сенсі умінь, якими він володіє, а також здатний в сенсі має певний потенціал, можливості здійснювати ті чи інші дії.

Резюмуючи вищесказане ми в ході нашого подальшого дослідження будемо виходити з розуміння компетенції як сукупності вимог до взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок діяльності), що задаються по відношенню до певного кола процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності. Компетентність (на відміну від компетенції) представляє інтегративну характеристику, яка відображає реальне оволодіння універсальними вміннями (компетенціями), придбання відповідного досвіду і

розвиток необхідних для даної діяльності здібностей, що забезпечують успішне творче рішення різних проблем і завдань. Слід відрізнити компетентність від вузькопредметного вміння, що проявляється при вирішенні нових завдань і включає вміння застосовувати свої знання в ситуаціях, відмінних від навчальних ситуацій.

У різних джерелах має місце термінологічне різноманіття подібного за значенням терміну – професійна компетентність перукаря. Свідченням цьому служить факт частого використання в якості подібних таких понять як «професійна діяльність перукаря», «психологічна компетентність» (А. Алфьоров, І. Демидова, В. Козієв, Н. Костильова, Я. Український та ін.).

Зупинимося докладніше на характеристиці поняття «професійна компетентність» стосовно до перукаря. Професійна компетентність перукаря представлена в ряді праць (Н. Андронов, О. Волкова, Е. Зеєр, Л. Комаровська, І. Колесникова, Н. Кузьміна, М. Лук'янова, А. Маркова, Л. Мітіна, Є. Рогов, О. Щербаков та ін.)

На думку А. Маркової [19] професійна компетентність перукаря визначається, з одного боку, аналізом, процесом (професійна діяльність, спілкування, особистість перукаря) і результатом його праці, з іншого боку, співвідношенням об'єктивно необхідних професійних знань і умінь і психологічних якостей, якими він володіє. Згідно А. Маркової, професійно компетентний «така праця перукаря, в якому на досить високому рівні здійснюється професійна діяльність, спілкування, реалізується особистість перукаря, в якому досягаються гарні результати (ці сторони складають п'ять блоків професійної компетентності)» [21, с. 8]. По-друге, запропонована трактування дозволяє проаналізувати розгляд суб'єктних властивостей за допомогою їх модульного розгляду. По-третє, підхід А. Маркової до трактування професійної компетентності в її власне діяльнісному компоненті – уміннях дозволив автору не тільки виділити одинадцять груп умінь, але і зробити їх «наскрізними» для всіх сторін праці перукаря. Судити про наявність компетентності А. Маркова пропонує за характером результату праці людини.

Кожен працівник компетентний в тій мірі, в якій виконувана ним робота відповідає вимогам, що пред'являються до кінцевого результату даної професійної діяльності; оцінка або вимірювання кінцевого результату – це єдиний науковий спосіб судити про компетентність.

Автор виділяє декілька підструктур професійної компетентності:

1. Спеціальна професійна компетентність.

2. Соціальна компетентність.

3. Особистісна компетентність: яка професійна спрямованість особистості перукаря, його мотивація – заради чого працює перукар; які професійні здібності перукаря; які інші особистісні професійно важливі якості – творче мислення імпровізація, такт, емпатія та ін.

4. Індивідуальна компетентність: як вміє перукар здійснювати самоаналіз своєї роботи, описувати свій досвід, які він ставить і реалізує завдання свого індивідуального психологічного розвитку, як планує своє самовдосконалення, як враховує свої труднощі, зберігати себе як особистість і як професіонал.

Складання характеристики перукаря приблизно за цією програмою, на думку А. Маркової, допомагає відійти від обліку вузько понятого професіоналізму (які знання зі свого предмета дає перукар, як виконує свої професійні обов'язки).

Розглядаючи професійну компетентність перукаря, Л. Мітіна пише: «... ми розуміємо професійну компетентність більш широко, ніж прийнято в психологічній літературі, не тільки в діяльнісному контексті, але й у контексті всієї праці перукаря ... іншими словами, під професійною компетентністю перукаря ми розуміємо гармонійне поєднання знань перукарської справи, а також умінь і навичок технологічну послідовність виконання основних видів перукарських робіт» [25]. У концепції професійного розвитку перукаря Л. Мітіна [24] виділяє три інтегральні характеристики праці перукаря: спрямованість, компетентність і емоційну гнучкість, які по суті є інтегральними характеристиками особистості перукаря, які зумовлюють ефективність професійної праці в цілому.

М. Лобанова [16] користуючись терміном «професійна компетентність», характеризує її як системні властивості особистості та видокремлює три компоненти: професійно-освітній, професійно-діяльнісний і професійно-особистісний, або точніше, теоретичний, практичний, особистісний.

Досить повне визначення професійної компетентності дають Л. Захарова, В. Соколова, В. Соколов: «Під професійною компетентністю доцільно розуміти спроможність ефективно вирішувати практичні завдання щодо соціалізації особистості, що розвивається, забезпеченню внутрішніх умов, діяльнісної інтеграції особистості в суспільство за рахунок розвитку ціннісних орієнтації, орієнтованості в природі, суспільстві, духовному досвіді людей, самому собі, формування практичних умінь діяльнісно соціально бажаної чи принаймні прийнятною самореалізації ... » [77, с. 53].

У роботах Є. Рогова [165] професійна компетентність перукаря розуміється як «сукупність фізичних, психічних, особистісних і соціальних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння і тривалого виконання діяльності, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень вирішення складних професійних завдань».

У підході О. Волкової [41, с. 66] професійна компетентність перукаря розуміється як професійний розвиток особистості і розглядає її через призму розвитку суб'єктних якостей перукаря. «Суб'єктність – це психологічне утворення, основу якого складає відношення людини до себе як до діяча. Це інтегративна характеристика, яка складає основу професійних здібностей, і пов'язана з виявленням системоутворюючих відносин професійної діяльності». Для перукаря таким ставленням виступає ціннісне ставлення до клієнта, до своїх колег, до самого себе. У своїх дослідженнях автор вважає, що у перукарів поряд з виразністю деяких компонентів суб'єктивності, відсутня цілісна і пов'язана виразність особистісних властивостей. О. Волкова [40] пише про необхідність створення спеціальних освітніх програм, спрямованих на розвиток у перукаря діяльного відношення до себе. Перукар як суб'єкт повинен сам творити власну діяльність, перетворювати її, оцінювати її результати і себе в

ній. Саме такий підхід забезпечує можливість виконання перукарем професійних вимог на високому рівні якості, в цьому виявляється його професійна компетентність.

Е. Зеєр [30, с. 118], розглядаючи професійну компетентність, спирався на структуру особистості, запропоновану К. Платоновим, де провідним є:

- професійна спрямованість (професійна позиція, ціннісні інтереси, професійне самовизначення);
- професійна компетентність (знання, вміння, навички, індивідуальний досвід, професійна майстерність).

Проаналізувавши останнє поняття більш детально, Е. Зеєр вважає, що функціональний розвиток професійної компетентності на початкових стадіях професійного становлення фахівця має відносну автономність, а на стадії самостійного виконання професійної діяльності компетентність усе більш об'єднується з професійно важливими якостями. Основними рівнями професійної компетентності суб'єкта діяльності стають навченість, професійна підготовленість, професійний досвід і професіоналізм.

Акцент на пріоритет діяльнісного компонента у складі професійної діяльності перукаря зроблений в роботах Є. Шиянова, де компетентність «складна, багатовимірна професійна освіта, спрямована на виконання практичних дій» [84, с. 67].

Співзвучно йому визначення А. Міщенко, який представляє професійну компетентність перукаря як «єдність теоретичної готовності творчо мислити і практичної готовності професійно діяти» [46, с. 40].

На думку С. Молчанова, поняття «професійна компетентність» визначає коло повноважень у професійній діяльності перукаря [26, с. 3].

Аналіз досліджень, присвячених проблемі професійної компетентності, дозволив виділити декілька напрямків і підходів до визначення її змісту.

Перший напрямок – в його основу лягли підходи ряду авторів (Є. Бондаревский, А. Вербицький, Б. Гершунський, І. Колесникова, А. Піскунов, Є. Попова, Н. Розов) зв'язують професійну компетентність з

феноменом культури і цивілізації, що є результатом розвитку особистості, її освіченості.

Другий напрямок – розуміння професійної компетентності як системи якостей, умінь (Т. Браже, Н. Запрудський та ін.).

Третій напрямок – дослідження професійної майстерності, пов'язаної з професійною компетентністю перукаря (О. Борисова) та встановленням відмінностей між ними.

Четвертий напрямок – встановлення співвідношення понять «професійна компетентність» та «готовність до професійної діяльності». Розуміння категорії «готовність до діяльності» в психолого-педагогічній літературі вельми неоднозначно: установка (Д. Узнадзе та ін.); передстартове зі стояння (В. Алаторцев, А. Ганюшкін, А. Пуні та ін.); активний (тимчасовий) стан особистості, що викликає діяльність (Н. Кузнецова); стан пильності (Л. Нерсисян, В. Пушкін та ін.); сукупність професійно-обумовлених вимог до перукаря (І. Ісаєв, Є. Шиянов та ін.); складне структурне утворення, система професійно значущих якостей, мотивів, компетентності, умінь (Є. Белозерцев, К. Дурай-Новакова, І. Колесникова та ін.); сутнісний компонент професійної компетентності (Ю. Койнова, А. Міщенко та ін.); результат професійної підготовки (В. Данильчук, М. Дьяченко, В. Серіков).

П'ятий напрямок – розгляд професійної компетентності з психологічної точки зору як характеристики особистості перукаря та введення результативного компонента в її зміст (М. Кабарди, А. Панарін).

Шостий напрямок – розгляд професійної компетентності як рівня освіченості фахівця (Б. Гершунський, А. Щекатунова).

Сьомий напрямок – визначення професійної компетентності з позицій діяльнісного підходу (Н. Кузьміна, М. Лук'янова, А. Маркова, Є. Павлютенков, Л. Мітіна та ін.).

І. Перестороніна [50] зазначає, що згідно О. Соколової, В. Сафонові, К. Махмур'ян, професійна компетентність перукаря являє собою сукупність професійних компетенцій, в яку входять: соціально-психологічна компетенція,

пов'язана з готовністю до вирішення професійних завдань; комунікативна та професійно-комунікативна компетенції; професійна компетенція (у сфері перукарської справи); професійна самореалізація. Під компетенцією розуміється сукупність якостей особистості, а також професійних знань, умінь і навичок.

Ми розглянули різні підходи до визначення професійної компетентності перукаря. У нашому дослідженні ми будемо визначати професійну компетентність перукаря як складне багатовимірне інтегративне особистісне утворення, що склалося в процесі навчання і розвивається в ході професійної діяльності, що представляє собою систему професійних знань і вмінь, професійно значущих особистісних якостей, що забезпечує ефективне виконання завдань професійної діяльності.

Як видно з визначення, виявлення професійно значущих якостей перукаря вимагає додаткового дослідження і є одним з найбільш дискусійних в сучасній педагогіці.

Під професійно важливими якостями розуміються здібності суб'єкта, включені в процес діяльності, що впливають на ефективність її виконання і визначають можливості людини в професійній діяльності [20]. Першу класифікацію професійно важливих якостей перукаря знаходимо у П. Каптерєва, який виділив спеціальні та особистісні якості перукаря. До спеціальних властивостей він відніс особистий талант перукаря. Поряд зі спеціальними властивостями, які були віднесені до «розумової», П. Каптерєв відзначив і необхідні особистісні – «морально-вольові властивості перукаря», до яких були віднесені: «уважність, стійкість, витримка, самокритичність» [37]. На думку П. Каптерєва, перукарю необхідні знання різних технік і технологій виконання перукарських послуг, сучасні тенденції у розвитку моди, вміння аналізувати і проявляти творчий підхід при роботі з клієнтом, навички самостійної роботи по інтерпретації знань у практичну діяльність [39, с. 595].

С. Єлканов розрізняє професійно значущі і власне професійні якості і властивості перукаря [9, с. 42-43].

Ю. Кулюткін виділяє три групи професійно важливих якостей перукаря:

- група якостей, пов'язана з розвитком емпатії, тобто здатністю розуміти інших людей (доброзичливість, повага до інших, чуйність, дбайливість);
- здатність «володіти собою», або емоційна стійкість (наполегливість, здійснення планів, витримка, самовладання) [18].

Є. Шиянов в структурі особистості виділяє три групи основних якостей перукаря:

- соціальні та суспільні (громадянськість, моральність, спрямованість і життєва культура);
- професійна (теоретична готовність за спеціальністю, готовність до професійної діяльності (теоретична), розвинутість практичних педагогічних умінь та здібностей);
- індивідуальні особливості пізнавальних процесів та їх педагогічна спрямованість (педагогічна спостережливість, мислення, пам'ять); емоційна чуйність, вольові якості, особливості темпераменту, стан здоров'я [206].

За А. Марковою [12], структура професійно необхідних властивостей перукаря може бути представлена наступними блоками характеристик:

- об'єктивні характеристики: професійні знання, професійні вміння;
- суб'єктивні характеристики: психологічні позиції, установки, особистісні особливості.

В. Сластьонін, вважаючи педагогічну спрямованість домінуючою якістю, виділяє наступні професійні якості: творче мислення; розвинену уяву; креативність; організаційні здібності; врівноваженість; витримку; професійну працездатність [79, с. 79-84].

В. Крутецький [11] пропонує структуру професійно значущих якостей особистості, що складається з чотирьох блоків:

- світогляд особистості;
- позитивне ставлення до професійної діяльності;
- професійні здібності;
- професійні знання, вміння, навички.

Автор виділяє такі здібності: дидактичні, академічні, перцептивні, мовні, організаторські, комунікативні здібності, розвинену уяву, здатність до розподілу уваги.

С. Вершловській виділяє в структурі здібностей: дидактичні здібності; експресивні, виразні здібності; перцептивні здібності; комунікативні здібності; організаційні здібності; науково-пізнавальні здібності [39].

До числа професійно значущих особистісних якостей перукаря ми відносимо рефлексивність, гнучкість, емпатичність, творче мислення, емоційну привабливість, самокритичність, мобільність (конкурентоспроможність).

Професійно значущі особистісні якості перукаря є системоутворюючим елементом компетентності. Багато дослідників (Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Мудрик, А. Реан, Н. Сипягіна, С.Г. Вершловській, Ф. Гоноболін, А. Щербаков та ін.) розглядали професійно значущі особистісні якості перукаря як необхідні умови досягнення професійної компетентності.

Однією з основних складових професійної компетентності перукаря є знання. Професійні знання перукаря – це відомості з будови та властивості шкіри, волосся людини; основи санітарії та гігієни; склад та властивості матеріалів та парфумерно-косметичних засобів для виконання різних видів перукарських робіт; основи професійної етики; технологічну послідовність виконання основних видів перукарських робіт, замалювати їх схеми; правила протипожежного захисту, охорони праці; інформаційні технології; основи галузевої економіки та правових знань тощо. У професійних знаннях перукар черпає еталони для свого індивідуального професійного розвитку.

До важливих професійних якостей, згідно А. Маркової, відносяться: ерудиція, творче мислення, винахідливість, передбачення результатів своєї роботи, розвинена уява.

Використовуючи професійні знання, перукар виробляє свій, тільки йому властивий стиль роботи, який він удосконалює протягом всієї професійної діяльності і досягає найвищого рівня професійної компетентності.

Є. Бондаревська [27] виділяє наступні групи професійних знань, які найбільш адекватно відображають потребу формування основ професійної культури перукаря: теоретичні та технологічні знання.

Структура професійної компетентності перукаря розкривається через його професійні вміння, які становлять сукупність послідовних дій, частина з яких може бути автоматизована (навички), заснованих на теоретичних знаннях і спрямованих на вирішення професійних завдань.

Уміння – це можливість ефективно виконувати дію відповідно до цілей і умовами, в яких доводиться діяти. Уміння припускає використання раніше отриманих знань; без знань немає умінь [47, с. 362]. В. Загвязинський відзначає, що педагогічні вміння – це вміння вирішувати професійні завдання [65, с. 132]. Професійні уміння – це професійні дії, виконані на досить високому рівні, здатність перукаря використовувати наявні в нього знання в професійній діяльності, в організації взаємодії. Професійні уміння утворюють «техніку» в праці перукаря [85]. На думку В. Загвязинського, до умінь, необхідним для вирішення професійних завдань, слід, насамперед, віднести професійну техніку [65, с. 132]. І. Зимова під професійними вміннями має на увазі сукупність всіляких дій перукаря, які, перш за все, співвідносяться з функціями професійної діяльності і виявляють індивідуально-психологічні особливості перукаря [78, с. 272].

В. Сластьонін, І. Ісаєв, А. Міщенко, Є. Шиянов [46, с. 43-53] всі професійні вміння об'єднують у дві групи:

- уміння, що складають зміст теоретичної готовності перукаря (аналітичні, прогностичні, проєктивні вміння);
- уміння, що складають зміст практичної готовності перукаря (організаторські – мобілізаційні, інформаційні, розвиваючі, орієнтаційні), комунікативні – перцептивні, спілкування, техніка), прикладні уміння.

Найбільш повно уміння перукаря представлені А. Марковою [21]. І. Зимовою [78] з усього набору основних професійних умінь, описаних А. Марковою, виділяє дев'ять груп:

- уміння побачити завдання; конкретизувати завдання в поетапні й оперативні: перебудувати цілі і завдання у зв'язку зі зміною ситуації; передбачати результати завдань та ін.;
- уміння використовувати професійні знання; бачити сильні і слабкі сторони своєї праці:
- уміння, що сприяють досягненню високих рівнів спілкування: уміння зрозуміти позицію іншого, встати на точку зору клієнтів та ін.;
- уміння реалізувати і розвивати свої професійні здібності; опанувати професійну майстерність; здійснювати творчий пошук;
- уміння використовувати свої здібності для пошуку нового, переходити від майстерності до творчості;
- уміння визначати стан діяльності, умінь і навичок, видів самоконтролю та самооцінки в навчальній діяльності на початку і в кінці навчального року; здійснювати індивідуальний і диференційований підхід.

Ці вміння А. Маркова співвідносить з п'ятьма виділеними сторонами праці перукаря: його діяльністю, спілкуванням, особистістю.

І.Новік і Н. Пещенко [11] виділяють такі групи умінь:

1. Конструктивні уміння.
2. Організаторські вміння.

У працях А. Піскунова і Г. Саранцева виділені наступні професійні вміння перукаря [154]: діагностичні, проєктивні, конструктивні, комунікативні, аналітичні.

Е. Зеєр [30] до групи професійних умінь відносить: гностичні, ідеологічні, дидактичні, організаційні, комунікативні, прогностичні, конструктивно-технічні, технологічні уміння.

В. Монахов і А. Нижник [27] професійні вміння перукаря визначають через компоненти його професійної діяльності: інформаційний, креативний, діагностичний, прогностичний, комунікативний, аксіологічний, управлінський, проєктувальний.

На нашу думку, найбільш продуктивним видається підхід до класифікації компетентностей, запропонований Н. Радіонової, А. Тряпціна та ін. [45, с. 11], згідно з яким у структурі професійної компетентності майбутнього фахівця можна виділити ключові, базові та спеціальні компетентності. Як вже зазначалося у вступі, ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності, пов'язані з успіхом особистості в швидко мінливому світі і проявляються, насамперед, у здатності вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації, в тому числі на іноземній мові, соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві. Базові компетентності відображають специфіку певної професійної діяльності (наприклад, перукарська справа). Спеціальні компетентності відображають специфіку конкретної предметної сфери професійної діяльності. Даний підхід на наш погляд є найбільш компактним і корелюючим підходами, існуючими в зарубіжній науці та освітній практиці, що дозволило визначити його як основоположного в нашому дослідженні.

Різними авторами в залежності від їх трактування професійної компетентності перукаря пропонуються певні рівні сформованості компетентності.

І. Ісаєв [46], вивчаючи проблеми становлення та розвитку професійної культури перукаря як результат професійної діяльності, в залежності від ступеня прояву критеріїв і показників, описує чотири рівні сформованості даного феномена.

Серед них автор виділяє: адаптивний, репродуктивний, евристичний і креативний рівні.

1. Адаптивний (репродуктивно-пасивний) рівень – мотивація майбутніх перукарів відрізняється невизначеністю, їх приваблюють більше зовнішні атрибути творчої діяльності (діяльність заради самого процесу, для одержання негайного заохочення). Слабкий прояв пізнавального інтересу до мистецтва (короткочасний та ситуативний). Довільність поведінки недостатня, діти підкоряються власним бажанням. До занять мистецтвом ці учні не виявляють

ніякої зацікавленості, у процесі художньої діяльності не проявляють навіть елементарної схильності до творчості, слабка емоційність. Недостатньо усвідомлюють свої дії, не можуть виділити пізнавальну задачу, знання про мистецтво мінімальні, безсистемні, відсутність певного художнього кругозору. Розумові операції сформовані недостатньо. Опора в основному відбувається на пам'ять: згадують, як виконували подібні завдання раніше, але при цьому не здатні врахувати нові умови виконання діяльності. Роботи однотипні, примітивні, повторюють зразки або роботи інших дітей. Слабка концентрація уваги, темп діяльності низький, відсутня будь-яка ініціатива з боку учня, потребує додаткових вказівок у процесі творчої діяльності. Не мають прагнення до самостійної оцінки своєї роботи та роботи інших учнів. По ходу виконання творчої роботи не помічають власних помилок.

2. Репродуктивний (репродуктивно-активний) рівень – учні цього рівня характеризуються нестабільним творчим спрямуванням. Вони частіше із захопленням виконують ті завдання, які їм емоційно подобаються або для яких потрібно включення додаткових мотивів, насамперед мотивації змагання, досягнення. Пізнавальний інтерес вибірковий, проявляється при емоційно яскравих враженнях. У своїй діяльності керуються як зовнішніми (оцінка педагога, схвалення), так і внутрішніми мотивами (власне задоволення, потреба у створенні творчих продуктів). Заняття мистецтвом приваблює учнів, однак вони не мають стійких художніх переваг. Знання про мистецтво та художні явища дійсності розрізнені. Роботи цих учнів дещо шаблонні, але за умови стимуляції з боку викладача вони охоче створюють оригінальні продукти. Проявляється усвідомленість своїх дій та елементи програмування діяльності. Стійкість уваги та темп виконання діяльності залежать від емоційного забарвлення, з яким виконується завдання. Ініціативу проявляють після стимулювання викладачем. За допомогою педагога можуть оцінювати продукти своєї діяльності та виправляти помилки.

3. Креативний (потенційно-творчий) рівень характерний для учнів з яскраво вираженим творчим спрямуванням. Вони з інтересом розв'язують

творчі завдання, бо вони є для них привабливими самі по собі. Досвід творчої діяльності підкріплюють стійким інтересом до різних видів художньо-творчої діяльності. Творча діяльність цих дітей емоційно насичена. Вони активні у пізнанні довкілля й мистецтва, мають дієву уяву, фантазію, інтуїцію, здатні до створення власного художньо-творчого образу, пізнавальний інтерес проявляють цілеспрямовано. Високий рівень сформованості розумових операцій, вміння здійснювати перенесення операцій і прийомів мислення в інші ситуації з іншими предметами. Роботи цих учнів оригінальні, відрізняються від загальноприйнятих. У творчій діяльності висувають нестандартні та різноманітні ідеї. Ці учні із стійким потягом до самостійного вирішення завдань та оцінки своєї діяльності.

Досить близьку позицію у визначенні рівнів компетентності перукаря займає Л. Спірін [18]. У його роботі пропонується п'ятирівнева схема оцінки сформованості професійних умінь:

1. Допрофесійний рівень. Практичні дії професійно не усвідомлені, здійснюються на основі повсякденної свідомості. Суб'єкт діяльності не вміє професійно грамотно ставити завдання і відповідно вирішувати їх.

2. Рівень первинного оволодіння вміннями (професійна адаптація). Практичні дії – рішення професійно усвідомлюються вкрай обмежено; в процесі прийняття рішень використовується вельми невелике коло наукових знань; рішення – дії дуже суперечливі за своєю спрямованістю, часто не доцільні, невчасні, неточні, неоригінальні. Завдання вирішуються переважно на рівні буденної свідомості, часто з істотними недоліками і помилками.

3. Рівень обмеженою сформованості умінь (професійне становлення). Професійна усвідомленість практичних дій носить локальний характер на рівнях як повсякденного, так і теоретичної свідомості (наукове мислення); в рішеннях – діях починають проявлятися: громадянська спрямованість, деяка наукова обґрунтованість і цілеспрямованість; доцільність дій далеко не завжди реалізується успішно, оскільки мають місце помилки у виборі поділи і засобів, їх досягнення, що впливають з неглибокої або помилкової діагностики і

слабкого урахування умов дії; відсутні оригінальність у складі дій; операційно-процесуальні компоненти слабо сформовані, що визначає недостатню точність дій і їх своєчасність;

4. Рівень достатньої сформованості (зміцнення). Має місце науково-професійна усвідомленість дій; спрямованість дій визначається суспільно значимою мотивацією і загальнолюдськими цінностями; орієнтовною основою дій є переважно науково-методичні знання та професійно відпрацьовані навички; доцільність дії визначається, як правило, потрібне вибором цілей і засобів вирішенні завдань з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, а також умов дій; має місце своєчасність, оперативність, точність, економічність дій; завдання вирішуються в основному правильно.

5. Рівень успішного володіння професійно-педагогічними діями (умілість). Має місце високий рівень науково-професійної усвідомленості дій; характеризується високим рівнем науковості і теоретичним змістом; спрямованість проявляється в чітко усвідомленій громадянській позиції, високих моральних установках; професійність характеризується сформованістю науково-методичної основи дій і досвіду; доцільність відбивається в правильному виборі цілей освіти відповідно з прийнятими стандартами; оригінальність виступає в творчому підході у визначенні як форм дій, так і їх змісту; освоєність видна у вільному використанні професійних навичок, що забезпечують точність і економічність дій; своєчасність дій проявляється в їх оперативному відповідно змінюються ситуацій практики. Завдання вирішуються творчо і успішно.

А. Маркова виділяє дві сторони професіоналізму: стан мотиваційної сфери професійної діяльності людини (які мотиви спонукають людину, який сенс має в його житті професійна діяльність, яку мету він особисто прагне досягти, наскільки він задоволений працею тощо) і стан операційної сфери професійної діяльності людини (як, якими прийомами він досягає поставленої цілі, які технології використовує, які кошти – знання, розумові операції, здатності застосовує).

Ключовим моментом у мотиваційній сфері для високих рівнів компетентності вважається духовне наповнення професії: захопленість змістом, спрямованістю професії, прагнення проникнути в сучасні гуманістичні орієнтації, бажання залишатися в професії; мотивація високих рівнів досягнення у своїй праці; прагнення розвивати себе як професіонала.

Ключовим моментом в операційній сфері для високих рівнів компетентності є «технологічне» забезпечення духовного наповнення професії [12, с. 39-41].

А. Маркова виділяє наступні шість рівнів професійної компетентності. Перший рівень – перукар-стажер: входження в практику професії, випробування своїх сил. Другий рівень – перукар: оволодіння основами професії, застосування відомих у науці і в практиці прийомів; позитивна результативність та ефективність. Переважна орієнтація на знання. Третій рівень – перукар-майстер: володіння вищими зразками відомих в науці і практиці прийомів; стійка висока ефективність. Четвертий рівень – перукар-новатор: пошук і використання окремих оригінальних прийомів або цілісних оригінальних перукарських методів і технологій; творчість; ефективність в пошуках нового; індивідуальність. П'ятий рівень – перукар-дослідник: прагнення і вміння вивчати і оцінювати значимість оригінальних ідей або нових прийомів інших перукарів, оцінювання ефективності, оптимальності. Шостий рівень – перукар-професіонал: постійне прагнення до професійного саморозвитку, наявність попередніх позитивних рівнів; новатор, що пробує нове; майстер, який володіє багажем сучасної науки [21, с. 134-135].

На наш погляд найбільш раціонально і системно представлені рівні професійної компетентності в працях Н. Кузьміної, яка виділяє 5 рівнів виконання професійної діяльності [14; 15]:

I (мінімальний) – репродуктивний: перукар вміє виконувати завдання за зразком, шаблоном;

II (низький) – адаптивний: перукар володіє знаннями і уміннями по виконанню простих завдань, пов'язаних з перукарською справою (завивка, фарбування, проста стрижка);

III (середній) – локально-моделюючий; перукар виконує завдання, які вимагають продуктивної діяльності (виконує знебарвлення, блондування, мелірування волосся на основі визначеного за зовнішніми ознаками структуру, стан волосся і шкіри);

IV (високий) – системно-моделюючий: перукар володіє сучасними тенденціями в розвитку моди, вміння аналізувати і проявляти творчий підхід при роботі з клієнтом.

Ми поділяємо точку зору Н. Кузьміної на рівні професійної діяльності перукаря, яку використовували в подальшому в нашому дослідженні при визначенні рівнів професійної компетентності у структурі професійної компетентності перукаря.

Таким чином, автори виділяють від трьох до шести рівнів професійної компетентності перукаря. Однак у цілому, проблема професійної компетентності перукаря, її структурних компонентів і рівнів сформованості ще не знайшла належного відображення в педагогічній науці, що потребувало додаткових досліджень в цьому напрямку.

Професійну компетентність перукаря ми визначаємо як складне багатовимірне інтегративне особистісне утворення, що представляє собою систему професійних знань і умінь, професійно значущих особистісних якостей, що забезпечує рішення професійних проблем і типових професійних завдань в області перукарської справи.

У нашому дослідженні ми будемо виходити з наступної моделі професійної компетентності перукаря, що включає три групи основних компетентностей:

1. Ключові компетентності – загальні компетентності перукаря, які необхідні для соціально продуктивної діяльності будь-якого сучасного фахівця (концептуальні, інструментальні, ціннісно-етичні, адаптаційні та ін.)

2. Базова компетентність перукаря – це інтегративна характеристика мотиваційно-потребнісного, знаннієвого, вміннієвого, особистісного компонентів, яка відображає рівень професійних знань і умінь, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності майбутніх перукарів.

3. Спеціальні компетентності – універсальні вміння, необхідні для виконання конкретних завдань чи вирішення проблем, пов'язаних з виконанням конкретного завдання.

Як відомо, ключові компетентності вказують на те, що вони є «ключем», підставою для інших, більш конкретних і предметно-орієнтованих. Володіння ними дозволяє людині бути успішним у будь-якій сфері професійної і громадської діяльності. Наприклад, в європейському проекті «Визначення та відбір ключових компетентностей» на основі практичного узагальнення авторитетних думок отриманий наступний склад ключових компетенцій:

- діяти автономно (здатність захищати і відстоювати свої права, інтереси, обов'язки, потреби; здатність будувати і виконувати життєві плани і проекти; здатність діяти всередині широкого контексту);
- інтерактивно використовувати інструменти (здатність інтерактивно використовувати мову; знання та інформацію; нові технології);
- функціонувати в соціально неоднорідних групах (здатність будувати взаємини з іншими; здатність до кооперування; здатність вирішувати конфлікти) [80, с. 9-11].

Аналізуючи стратегічні завдання оновлення школи, В. Козирєв, Н. Радіонова, А. Тряпціна [68, с. 8-11] виділяють основні групи завдань, досвід вирішення яких характеризує базову компетентність сучасного перукаря:

- розуміти сутність та соціальну значущість своєї майбутньої професії, виявляти до неї стійкий інтерес;
- організувати власну діяльність, виходячи з мети і способів її досягнення;
- здійснювати пошук інформації, необхідної для ефективного виконання;

- виконувати класичні модельні стрижки;
- виконувати ескіз зачіски (моделі);
- виконувати укладання волосся;
- моделювати повсякденні, весільні, вечірні зачіски.

На наш погляд особливу значимість має формування і розвиток професійної компетентності, що відбиває особливості перукарської справи в цілому, безвідносно до предмету, що викладається, так як спеціальні знання й уміння в конкретній предметній області формуються у професійному ліцеї, а потім удосконалюються в процесі професійної діяльності.

Н. Криволапова і Л. Бобкова визначають професійну компетентність перукаря через формування різних видів готовності (теоретичної, практичної та мотиваційної). Ними в структурі професійної компетентності виділені наступні компоненти:

Теоретична готовність:

- будова і властивості шкіри та волосся;
- правила, способи і прийоми виконання робіт;
- рецептуру фарбувальних і хімічних сумішей і їх вплив на шкіру і волосся;
- будову та правила експлуатації апаратури та інструменту;
- види матеріалів, препаратів, їх призначення і норми витрати;
- правила санітарії і гігієни; правила обслуговування і надання першої медичної допомоги;
- основи моделювання зачісок, макіяжу;
- напрям моди в Україні та за кордоном;
- технологію виготовлення пастіжерних виробів;
- раціональну організацію праці на робочому місці, правила внутрішнього трудового розпорядку;
- правила і норми охорони праці, електро- і пожежної безпеки.

Практична готовність:

- розчісувати, стригти, укладати і завивати волосся дорослих і дітей у відповідності з напрямком моди і особливостями особи;

- завивати волосся на бігуді, щипцями, хімічним способом;
- виконувати масаж і миття голови, наносити на волосся хімічні препарати і розчини;
- фарбувати волосся в різні кольори і відтінки, виробляти їх знебарвлення;
- виконувати стрижку і гоління з урахуванням властивостей шкіри, накладення компресорів і масаж обличчя;
- виконувати роботи з накладками і перуками;
- проводити дезинфікування, чищення і перевірку інструмента;
- дотримувати правил охорони праці; електро- і пожежної безпеки.

Мотиваційна готовність:

- формувати стійку мотивацію професійного саморозвитку;
- оновлювати професійні знання і удосконалювати професійні уміння;
- переносити отримані знання в нові умови професійної діяльності;
- творчо вирішувати професійні завдання [10, с. 15].

Все вищевикладене дозволило нам сформулювати авторське визначення професійної компетентності перукаря та визначити її структурні компоненти.

Базова компетентність перукаря – це інтегративна характеристика мотиваційно-потребнісного, знаннієвого, вміннієвого, особистісного компонентів, яка відображає рівень професійних знань і умінь, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності майбутніх перукарів.

Враховуючи сформульовані нами вище вимоги до професійної компетентності перукаря, ми визначили зміст компонентів професійної компетентності перукаря.

Мотиваційно-потребнісний компонент визначений як перший у зв'язку з тим, що в основі будь-якої діяльності лежить мотивація або потреба (А. Вербицький, Н. Бакшаєва, В.Вилюнас та ін.).

Знаннієвий компонент передбачає сформованість знань: правил, прийомів і способів виконання робіт за видами перукарських послуг; напрямків моди, сучасних видів модельних стрижок, зачісок (жіночих, чоловічих, дитячих); основ моделювання зачіски; способів оформлення зачіски; технологію

виготовлення пастіжерних виробів; будови і правил експлуатації апаратури, інструмента, пристосувань; видів, асортимент матеріалів, використовуваних в перукарні практиці, їх призначення та застосування; складу і властивостей препаратів, складів, розчинів спеціального призначення, парфюмерно-косметичних засобів, їх вплив на шкіру і волосся; вимог до якості матеріалів, препаратів; норм витрати матеріалів, препаратів, перукарської білизни; основ фізіології шкіри і волосся.

Вміннієвий компонент передбачає сформованість професійних умінь, які є фундаментом професійної компетентності: розчісувати, стригти, укладати і завивати волосся дорослих і дітей у відповідності з напрямком моди і особливостями особи; завивати волосся на бігуді, щипцями, хімічним способом; виконувати масаж і миття голови, наносити на волосся хімічні препарати і розчини; фарбувати волосся в різні кольори і відтінки, виробляти їх знебарвлення; виконувати стрижку і гоління з урахуванням властивостей шкіри, накладення компресорів і масаж обличчя; виконувати роботи з накладками і перуками.

Особистісний компонент передбачає сформованість професійно важливих якостей: порядність; відповідальність; техніка виконання перукарських робіт; робота з клієнтом; взаємодія в колективі; креативність.

Вищенаведені компоненти професійної компетентності були структуровані і положені в основу моделі формування компетентності, що досліджується.

Модель професійної компетентності перукаря представлена на рис.1.2.

У відповідності з наведеним вище визначенням професійної компетентності перукаря ми також виділили наступні основні компоненти—мотиваційно-потребнісний, знаннієвий, вміннієвий, особистісний компонент для визначення рівнів професійної компетентності перукаря.

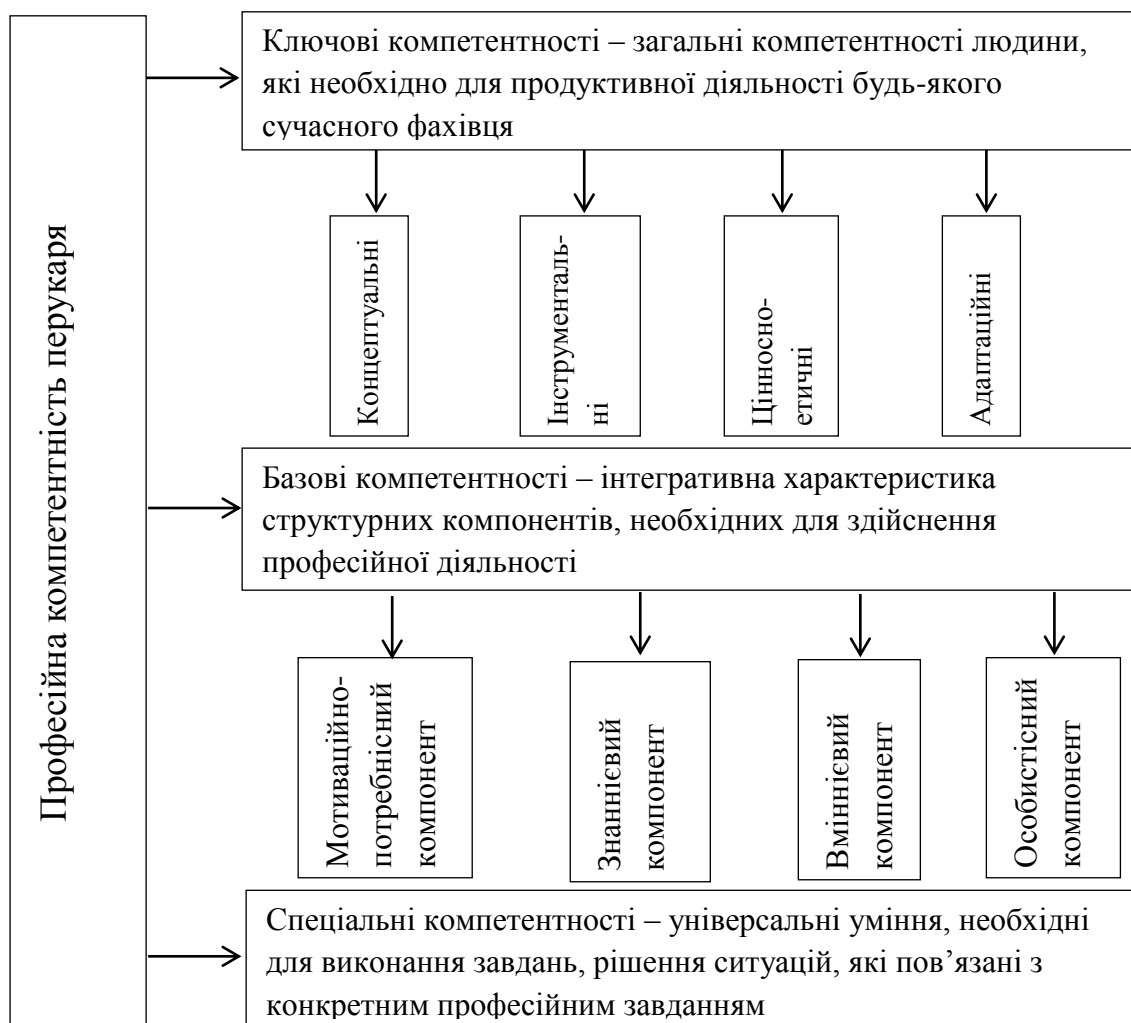

Рис.1.2. Модель професійної компетентності перукаря

На основі аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики перукаря визначимо професійні знання і уміння, які він отримує при підготовці в професійному ліцеї і є складовими професійної компетентності.

Перукар повинен знати: будову та властивості шкіри, волосся людини; основи санітарії та гігієни; склад та властивості матеріалів та парфумерно-косметичних засобів для виконання різних видів перукарських робіт; основи професійної етики; технологічну послідовність виконання основних видів перукарських робіт, замалювати їх схеми; правила протипожежного захисту, охорони праці; інформаційні технології; основи галузевої економіки та правових знань.

Перукар повинен уміти: виконувати послуги з миття голови; прості, класичні чоловічі, жіночі та дитячі стрижки. Виконувати укладання волосся феном за класичною технологією, гарячу завивку волосся горизонтальними локонами, прості зачіски із застосуванням бігуді. Виконувати послуги з хімічної завивки волосся із застосуванням звичайних коклюшок за класичною технологією. Фарбувати волосся тон у тон барвниками різних груп, зафарбовувати сивину, знебарвлювати волосся.

Спираючись на термінологію Н. Кузьміної, яка виділяє 5 рівнів виконання професійної діяльності (представлених у параграфі 1.2), ми запропонували власні змістовні характеристики рівнів професійної компетентності перукаря:

I (низький) – репродуктивний: перукар вміє виконувати завдання за зразком, шаблоном;

II (середній) – адаптивно-продуктивний: перукар володіє знаннями і вміннями по виконанню продуктивних завдань, пов'язаних з перукарською справою (виконує завивку, фарбування, знебарвлення, блондування, мелірування волосся на основі визначеного за зовнішніми ознаками структуру, стан волосся і шкіри);

III (високий) – творчий; перукар виконує завдання, які вимагають творчої діяльності (перукар володіє сучасними тенденціями в розвитку моди, вміння аналізувати і проявляти творчий підхід при роботі з клієнтом);

Таким чином, аналіз праць з теми дослідження дозволив нам визначити власну позицію і сформулювати авторську трактовку рівнів ((низького) – репродуктивного, (середнього) – адаптивно-продуктивного, (високого) – творчого, компонентів (мотиваційно-потребнісний, знаннієвий, вміннієвий, особистісний) і показників сформованості професійної компетентності як складової професійної компетентності перукаря.

Як зазначалося вище до професійної компетентності перукаря окрім знань і вмінь ми відносимо професійно важливі якості, які посилюють значущості творчого компонента обумовлено сучасними вимогами ринку праці,

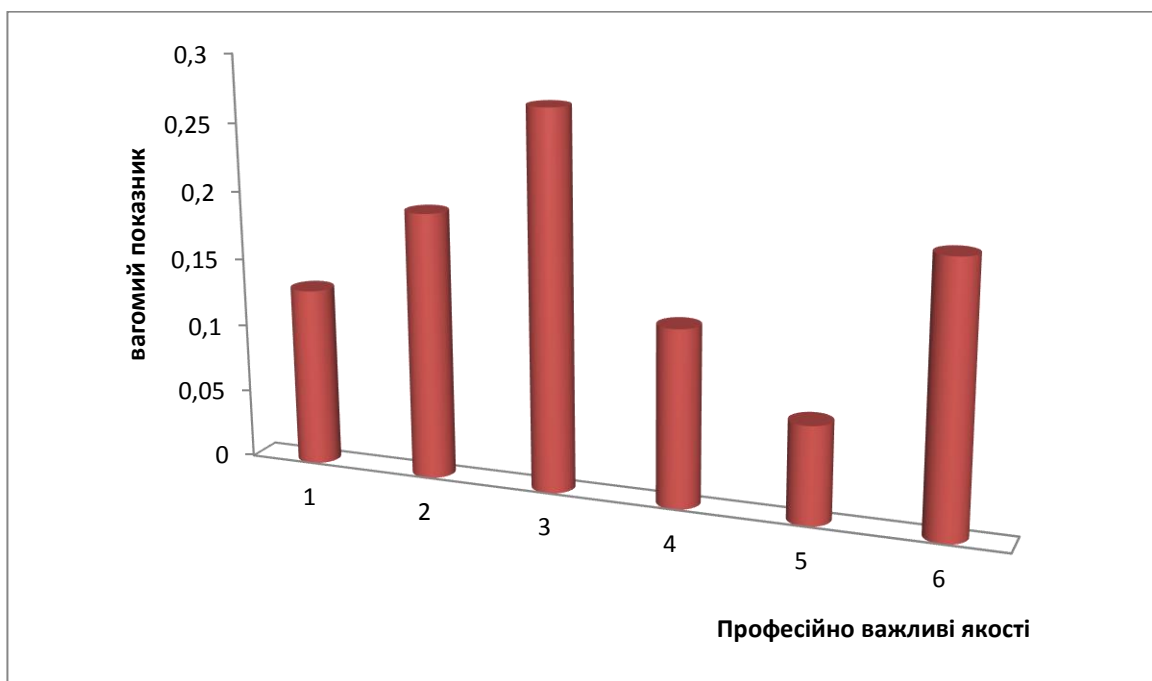
провідним з яких є конкурентоспроможність працівника, про що свідчать результати наступного нашого дослідження. Групі експертів, склад якої наведено в табл.1.1, було запропоновано визначити перелік характеристик, імовірно покривають усю область необхідних професійно важливих якостей перукарів. На основі аналізу нормативних документів та відповідей експертів був складений вихідний перелік важливих професійних якостей перукаря (понад 100). Після обробки він скоротився за рахунок усунення синонімів та близьких за змістом понять. Перелік включив в себе 87 якостей. Потім він був знову запропонований тим же експертам із завданням проранжувати їх за ступенем важливості для професійної діяльності перукаря.

Таблиця 1.1

Склад експертів

Посади експертів	Кількість	Професійна освіта			Стаж роботи на даній посаді (в роках)
		вища	середня	початков	
Директор салону краси	13	10	2	-	3-8
Адміністратор салону краси	23	17	5	-	3-6
Топ-стиліст	15	5	7	3	1-9
Стиліст	47	12	15	20	2-11
Модел'єр	62	13	17	32	1-12
Перукар 5-го розряду	116	11	29	76	2-14

Після цього на основі експертного оцінювання були визначені методом розстановки пріоритетів вагові коефіцієнти для кожної з професійно важливих характеристик. Результати наведені на гістограмі (рис.1.3), яка свідчить, що творчі вміння є пріоритетними.

1 – порядність; 2 – відповідальність; 3 – техніка виконання перукарських робіт; 4 – робота з клієнтом; 5 – взаємодія в колективі; 6 – креативність.

Рис. 1.3. Гістограма вагових коефіцієнтів професійно важливих якостей перукаря

Таким чином, за результатами експертної оцінки виявлена провідна тріада якостей сучасного перукаря: техніка виконання робіт, творчі вміння та відповідальність.

Перетворення предмету діяльності перукаря у відповідності з модою, запитами та індивідуальними особливостями особистості розглядається як творчий процес і як сукупність професійних завдань. Їх рішення пов'язане з образним мисленням, результати якого матеріалізуються в діях перетворення предмета в продукт діяльності.

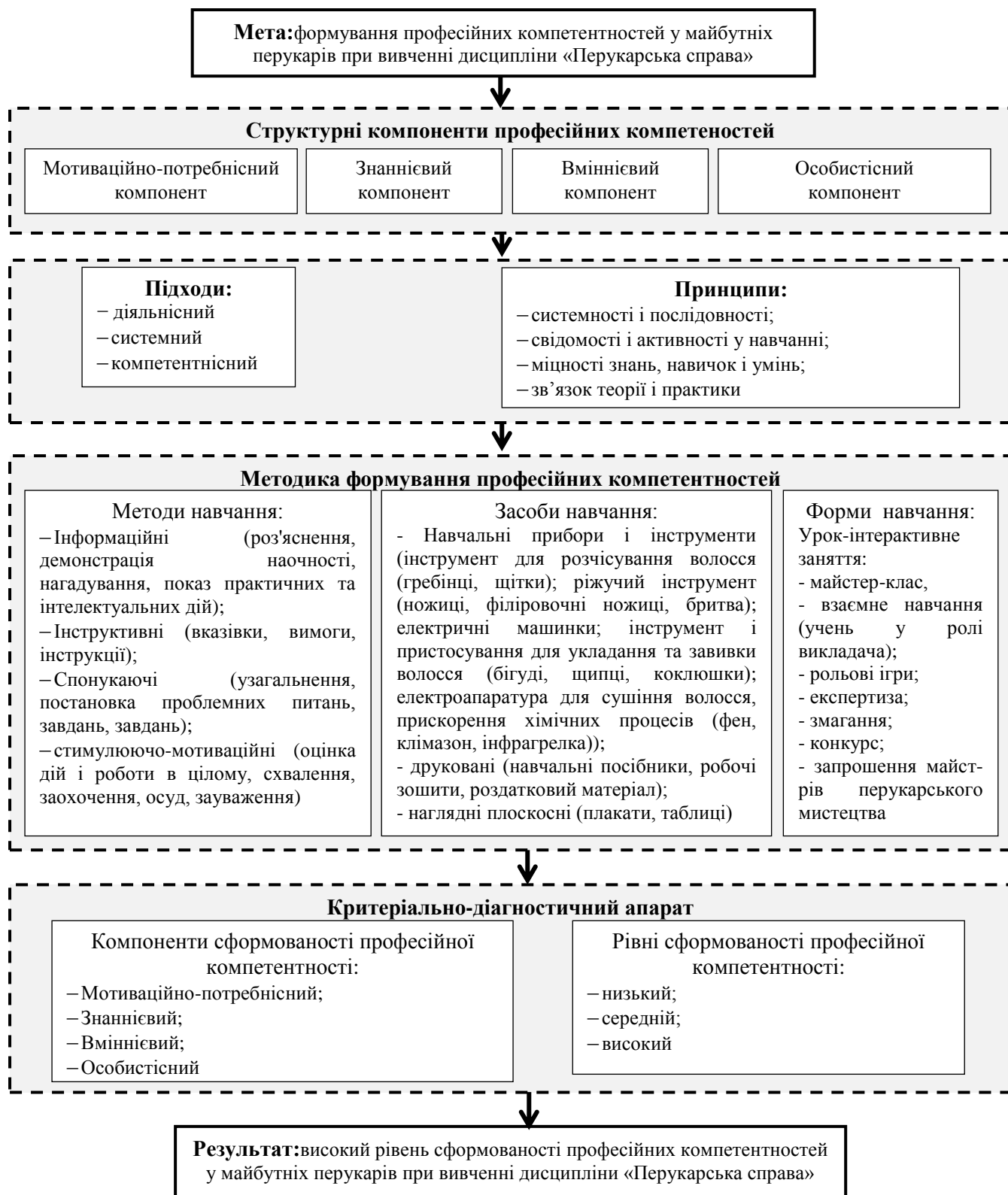

Рис. 1.4. Модель формування професійних компетентностей майбутнього перукаря при вивченні дисципліни «Перукарська справа»

Висновки до розділу 1

1. Аналіз та узагальнення психолого-педагогічної літератури, окремих результатів дослідження дали можливість зробити висновок що проблема формування професійної компетентності у перукарів недостатньо повно висвітлена в педагогічній та методичній літературі. Існують різні підходи у визначенні змісту і співвідношення понять компетенція і компетентність. Взявши за основу підхід А. Хутірського ми виходили в роботі з визначення компетентності як сукупності вимог до взаємопов'язаним якостям особистості (знань, умінь, навичок діяльності, професійно важливих якостей), що задаються по відношенню до певного кола процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності (в області професійної діяльності). Компетентність (на відміну від компетентності) представляє інтегративну характеристику, яка відображає реальне оволодіння універсальними вміннями (компетенціями), придбання відповідного досвіду і розвиток необхідних для даної діяльності здібностей, що забезпечують успішне творче рішення різних проблем і завдань.

2. Професійна компетентність перукаря являє собою як складне багатовимірне інтегративне особистісне утворення, що представляє систему професійних знань і умінь, професійно значущих особистісних якостей, що забезпечує рішення професійних проблем і типових професійних завдань в галузі перукарської справи.

3. Підхід до класифікації компетентностей, запропонований Н. Радіоною, А. Тряпціним та ін., згідно з яким у структурі компетентності фахівця можна виділити ключові, базові та спеціальні компетентності послужив основою для розробки моделі професійної перукаря. Особливу значимість має формування і розвиток професійної компетентності, що відбиває особливості професійної діяльності перукаря в цілому, і його творчий потенціал.

На основі теоретичного аналізу літератури з досліджуваної проблеми сформульовані основні вимоги до професійної компетентності перукаря.

Базова компетентність перукаря визначена нами як інтегративна характеристика мотиваційно-потребнісного, знаннієвого, вміннієвого, особистісного компонентів, яка відображає рівень професійних знань і умінь, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності майбутніх перукарів.

4. Базова компетентності перукаря як структурний компонент його професійної компетентності має чотири рівня сформованості:

I (низький) – репродуктивний, II (середній) – адаптивно-продуктивний, III (високий) – творчий, які можуть бути виявлені на основі запропонованих компонентів (мотиваційно-потребнісний, знаннієвий, вміннієвий, особистісний).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПЕРУКАРІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕРУКАРСЬКА СПРАВА» В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

2.1. Цілі та зміст підготовки майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»

Для визначення цілей і змісту навчання учнів при вивченні дисципліни «Перукарська справа» необхідно з'ясувати значення його центрального поняття «методика». В широкому розумінні воно трактується як сукупність способів, методів і прийомів для систематичного, послідовного, найбільш доцільного проведення якої-небудь роботи. Дане поняття І. Чанглі розглядає як систему правил, що регулюють черговість і послідовність здійснення операцій і застосування технічних прийомів, за допомогою яких здійснюється наукове дослідження [15, с. 15]. І. Лернер розглядає поняття «методика» в структурі освіти як систему прийомів, що забезпечують навчання конкретного предмету [45].

З наведеного випливає, що в методиці міститься якась програма дій, обумовлена принципами, регулюючими послідовність виконання роботи. У параграфі 1.1 нами встановлено, що така програма являє собою не що інше, як алгоритм.

Уявлення про сутність поняття «методика» конкретизується Я. Панчешніковою стосовно до методики навчання, як методична система, яка представляє «зв'язок між різноманітними умовами, засобами, шляхами, спрямовані, по-перше, на досягнення єдності між засвоєнням знань, розумовим розвитком та вихованням учнів»[69, с.71]. При цьому, пише вона, маються на увазі як зв'язки між окремими компонентами методичної системи (цілями, змістом, методами і формами організації навчання), так і зв'язку із зовнішнім середовищем

(наукою, методичними системами інших предметів).

З нашої точки зору, забезпечити вищевказаний зв'язок можливо тільки через проектування різнорівневих технологій, як «спосіб переказу наукових знань, теорії в практичну дію працівника ...» [61, с.32]. У цьому зв'язку не можна не погодитися з В. Безруковою [61], що методика професійної освіти – це наука про створення (проектування) технологій, що забезпечують взаємоперехід і взаємодія загальнонаукових і професійних знань для формування професійно-особистісних якостей: знань, умінь і навичок, ставлення до професії і творчості. Проектування технологій, на її думку, це процес розробки їх принципів і механізмів. Ми вважаємо, що саме механізми відрізняють одну технологію від іншої, так як припускають виділення системи дій та їх орієнтувань на основі загальнометодологічного і професійно-методологічного знання. Принципи, як методологічна основа, регулюють і спрямовують процес проектування до мети.

Надзвичайно важливим для нашого дослідження є виділення В. Безруковою в професійному навчанні трьох рівнів технологій [61, с.33]:

- науково-методичний;
- методичний;
- навчально-методичний.

Дані рівні можна розглядати як загальні, приватні і конкретні технології. При цьому алгоритм їх розробки однаковий і буде включати п'ять груп дій: аналітичний, концептуальний, цільовий, змістовний і процесуальний.

Початкова професійна освіта перукаря здійснюється в процесі виробничого та теоретичного навчання в наступній послідовності трьох етапів:

- формування узагальнених загальнотрудових знань і умінь;
- формування узагальнених професійних знань, навичок і умінь, виконання основних технологічних операцій;
- формування спеціальних знань, навичок і вмінь виконання основних технологій.

При цьому методика формування професійних навичок та вмінь відповідає операційно-комплексній системі виробничого навчання, де змістовної одиницею

виступає технологічна операція. У зв'язку з цим узагальнені професійні навички та вміння стрижки волосся включають основні технологічні операції (прийоми), необхідні для чоловічих, жіночих і дитячих стрижок: зведення волосся «нанівець», зняття волосся на «пальцях», окантовка, філіровка, тушування, градування. Дані операції складають основу перукарні діяльності у виконанні зачісок на основі стрижок, і їх засвоєння характеризується як процес формування узагальнених навичок.

Далі на основі узагальнених навичок в процесі освоєння професійних форм стрижок формуються спеціальні професійні вміння. У цей період удосконалюються узагальнені навички і засвоюються нормативні технології. З нашої точки зору, саме цей період найбільш сприятливий для формування професійних умінь. У зв'язку з тим, що узагальнені спеціальні навички й уміння складають інваріантну основу професійної діяльності перукаря, їх якість, мобільність, усвідомленість залежать від методики формування. Нами встановлено, що в будь-якій діяльності професійні завдання можуть вирішуватися або репродуктивно, або продуктивно, тому навчання доцільно орієнтувати на останнє. При цьому методика формування професійних навичок та умінь спрямована на активізацію мислення через постановку задач, методи та форми навчання. Це дозволить учням одночасно засвоювати нормативні технології та узагальнені прийоми творчої діяльності.

Етапи професійного навчання перукарів представляється у вигляді трьох ступенів оволодіння прийомами професійної діяльності. Кожній ступені відповідає наступний тип професійних умінь:

- репродуктивний – засвоєння орієнтовної основи дій ідентифікації окремих елементів технології стрижки з тією чи іншою базовою формою;
- адаптивно-продуктивний – засвоєння орієнтувань ідентифікації образу форми зачіски та її елементів;
- творчий – засвоєння орієнтувань ідентифікації образу клієнта, образу форми зачіски і технології її виконання.

Перший ступінь включає наступні професійні вміння:

1) підведення окремих елементів технології стрижки під поняття компонентів діяльності;

2) виділення структурних елементів стрижки: кількості, змісту, взаємозв'язків, складу, ієрархії.

Дані творчі вміння дозволяють на високому рівні усвідомленості засвоювати технологію стрижок на основі осмисленої компонування її окремих елементів. Тобто для даного ступеню характерні професійні завдання з повними відомими даними і невідомим продуктом, оскільки результат їх вирішення позначений у вигляді образу професійної стрижки та комбінації професійних стрижок. Ці завдання ми називаємо умовно «прямими».

На другому ступені необхідні такі професійні вміння, як встановлення відомих компонентів діяльності в тій чи іншій формі зачіски і виділення структурних елементів для її виконання. Ці вміння обумовлюють розкладання образу зачіски на складові елементи технології стрижки. Дані завдання ми також умовно називаємо «зворотними». На третьому ступені формування спеціальних професійних умінь необхідно сформувати перші два ступеня, які удосконалюються в нових умовах професійних завдань, де відомими є вихідна ситуація: знаряддя і операції діяльності, і параметри особистості клієнта. Невідомими виступають образ зачіски і технологія її здійснення. Рішення такого завдання вимагає раніше сформованих творчих умінь та умінь переходу від невідомого до відомого. До них відносяться:

– підведення предметно-специфічних явищ задачі під поняття компонентів професійної діяльності;

– встановлення відомих і невідомих компонентів діяльності в нових умовах професійної задачі;

– відтворення взаємозв'язків уподібнення між невідомими і відомими компонентами діяльності, їх проектування на нові умови і встановлення взаємозв'язку між невідомою і відомою технологією стрижки, професійної форми і можливої форми зачіски;

– виділення відомих структурних елементів стрижки: кількості, змісту,

взаємозв'язків, складу, ієрархії;

– розробка невідомих структурних елементів стрижки на основі відомих і їх уподібнення невідомим.

Таким чином, перші два ступені третього етапу формування спеціальних професійних знань, навичок і вмінь забезпечують свідоме засвоєння орієнтовної основи дій третього типу як узагальнений спосіб (технологія) діяльності перукаря. Третій ступінь забезпечує її екстеріорізацію у вигляді порядків узагальнення дій від уявного до матеріального образу.

З цього випливає, що саме такий підхід до початкового професійного утворення реально дає можливість формувати творчий стиль мислення на основі засвоєння узагальнених прийомів творчої діяльності та нормативних перукарень технологій.

Творчість тут ми розглядаємо не лише як засіб отримання продукту діяльності, але і як засіб навчання професії. При цьому операційно-комплексна система виробничого навчання відображає логіку засвоєння професійної діяльності, а творчий підхід до вирішення її завдань відображає логіку навчання професійно мислити. Можна умовно назвати це єдність професійно-творчої системою навчання, яка чекає свого наукового обґрунтування.

Аналіз підручників, навчальних і методичних посібників, навчальних програм і стандарту на професію «Перукар» свідчить про орієнтацію навчання на операційно-комплексну систему, де розкривається нормативна професійна діяльність.

Мета методики формування професійної компетентності у майбутніх перукарів. При проектуванні мети ми виходимо з того, що повинен знати і вміти перукар, тому на основі аналізу стандартних навчальних програм виділили три рівня складності професійних задач. До них відносяться:

I рівень – розробка технології типових стрижок на основі базисних операцій: розподіл волосся на зони і проділи; кут відтяжки, кут зачіски, зріз (відстань від голови), контрольна пасмо (лінія малюнка, контрольна лінія). Дані елементи виражаються словесно, графічно, або чисельно.

II рівень – розкладання на елементи типових стрижок.

III рівень – розробка способу зачіски, відповідає таким параметрам клієнта: вік, професія, самостійний спосіб укладання, фігура, тип обличчя, форма голови, вух, носа, шиї, чола, ріст волосся, фактура волосся, звичка. Розробка способу (технології) її отримання.

На основі діяльнісного підходу формування даних умінь представляється як процес вирішення професійних завдань з відсутніми елементами діяльності (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Професійні завдання в процесі навчання перукаря

Рівень складності	Тип професійних умінь	Предмет діяльності	Засоби діяльності	Технологія діяльності	Продукт діяльності
I	репродуктивний	+	+	+	–
II	адаптивно-продуктивний	+	+	–	+
III	творчий	+	+	–	–

(+) – відомо; (–) – невідомо.

Відсутні елементи розробляються або вибираються самостійно на основі алгоритму творчого вирішення професійних завдань, який вводиться у зміст теоретичного розділу дисципліни «Перукарська справа», потім застосовується в жіночій, чоловічій та дитячій стрижці.

Характеристика кожного типу професійних умінь майбутніх перукарів – це конкретизовані приватні цілі. Виділені завдання відповідно до їх характеристикою вказують на педагогічно доцільні способи організації процесу формування професійної компетентності: методи і форми.

2.2. Способи формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»

У науково-педагогічній літературі поняття «метод навчання» має різні визначення. Нами проаналізовані деякі з них, в числі яких одні автори

визначають це поняття як спосіб взаємопов'язаної діяльності [10], інші – як систему цілеспрямованих дій викладача, організуючого діяльність учнів [44, с. 102]. Разом з тим всі визначення мають спільну основу – визнання взаємопов'язаної діяльності педагога і учня.

На основі глибокого і всебічного аналізу даного поняття М. Махмутов переконливо доводить, що метод навчання – не сама дія, не вид і не спосіб діяльності, основна його ідея – це вказівка до педагогічно доцільному дії, припис як діяти, тобто являє собою принцип діяльності педагога і учнів [53].

Таке трактування цього педагогічного поняття відповідає нашому уявленню про відображення в методиці процес формування професійної компетентності, так як дає можливість визначити характер змісту діяльності майстра та учнів у всій їх повноті. Тому у своєму дослідженні ми базуємося на визначенні: методи навчання – це система регулятивних принципів і правил доцільного взаємодії навчає і учнів, вибору і застосування прийомів і способів вирішення дидактичних і виховних завдань [53, с.8].

Найбільш поширеними у професійному навчанні є традиційні методи навчання, класифіковані за джерелами знань: словесні, наочні, практичні.

Однак цілі і зміст процесу формування професійної компетентності обумовлюють застосування в професійному навчанні проблемно-розвиваючих методів відповідно до їх визначення, основних ознак, функцій і правил [53, с. 11-24], що детермінують характер взаємозв'язаної діяльності викладача і учнів.

Загальні методи цієї системи є специфічними регулятивними принципами, прогнозує характер діяльності викладача і учнів, які в різних навчальних ситуаціях представляється бінарними методами і реалізуються їх конкретними діями (прийомами).

Вся реальна діяльність викладача та учнів складається з прийомів як сукупності дій, обумовлених методами навчання. Вони забезпечують досягнення методичної та навчальної мети, вирішення приватних завдань і характеризуються завершеністю і цілеспрямованістю [53, с.24].

Як і методи навчання, прийоми бінарних. Вони відображають конкретні

дії викладача та дії учнів.

Прийоми навчання, застосовувані в процесі формування професійної компетентності у учнів, підрозділяються на інформаційні, інструктивні, які спонукаючи і стимулюючо-мотиваційні.

Інформаційні: роз'яснення, демонстрація наочності, нагадування (опорних знань, навичок і вмінь, технологічних умов тощо), показ практичних та інтелектуальних дій, опис (пристрої інструменту, обладнання, способу роботи тощо).

Інструктивні: вказівка (сукупності прийомів для конкретного виду робіт тощо), вимога (дотримання безпеки праці, технологічної послідовності, організації робочого місця та ін.), інструкція (послідовність практичних дій, контролю, самоконтролю).

Спонукаючі: узагальнення, постановка проблемних питань, завдань, завдань з метою спонукання учнів самостійно порівнювати, аналізувати та узагальнювати техніко-технологічні ознаки в різних прийомах і способах виконання навчально-виробничих робіт, виділяти алгоритм дій.

Стимулюючо-мотиваційні: оцінка дій і роботи в цілому, схвалення, заохочення, осуд, зауваження.

Відповідно дія учнів у процесі оволодіння узагальненими прийомами творчої діяльності поділяються як прийоми репродуктивної і продуктивної діяльності.

Репродуктивними прийомами навчання є: слухання, спостереження, опис, відтворення інтелектуальних і практичних дій за зразком, відповіді на запитання (відтворюючого характеру), управління (тренувальні і по готовій інструкції).

До продуктивних прийомів учіння відносяться: порівняння, аналіз, виділення головного, узагальнення, коментування, взаємоконтроль практичних дій, самостійна розробка алгоритмів практичних дій, виконання творчих завдань (на основі самостійної розробки алгоритму).

Кожен конкретний метод навчання реалізується системою прийомів,

заснованою на логіці процесу вирішення професійних завдань.

Ефективність процесу формування професійної компетентності майбутніх перукарів залежить від вибору методів навчання і, відповідно, поєднань прийомів на різних його етапах.

Форми організації навчання, на думку І. Підласистого, це зовнішнє вираження узгодженої діяльності педагога і учнів. В. Д'яченко уточнює, що це різноманітні структури спілкування застосовувані в процесі навчання: парні, групові [22]. Тим самим він підкреслює необхідність взаємодії не тільки педагог – учень, але і учень – учень.

У всіх педагогічних джерелах в якості основної форми організації навчання називається заняття (урок). Не заперечуючи переваги і недоліки цієї форми організації навчання слід зазначити, що ефективність пов'язана більшою мірою з методами і формами діяльності, зумовленими цілями і змістами навчання. У цьому зв'язку цінним для нашого дослідження є така форма навчання, як інтерактивне заняття [32], де педагог виступає в ролі помічника учня. Інтерактивність (від англ. Inter – між, поміж, і active – діяти, дія) означає взаємодію і використовується в сучасній педагогіці в таких поєднаннях – «інтерактивні методи», «інтерактивне навчання», «інтерактивне заняття» [20].

«Інтерактивне навчання» передбачає моделювання реальних ситуацій (професійних, життєвих тощо), спільне вирішення проблем, рольові ігри. Тим самим воно найбільш сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створює атмосферу співробітництва, взаємодії, дозволяє педагогу стати справжнім лідером, а не міністром – адміністратором [20, с.25]. Така атмосфера занять стає живильним середовищем творчості, яка вбирається тим, хто навчається цілісно – не тільки через інформацію, але й через почуття, дії і взаємодія.

«Інтерактивне навчання» – навчання, побудоване на взаємодії всіх учнів, включаючи педагога [20, с.24].

З наведеного можна зробити висновок, що поняття «інтерактивність» містить в собі єдність методів і форм навчання, які розвивають спрямованість і

активність діяльності учнів. Тоді до інтерактивних методів і навчання в цілому справедливе твердження М. Махмутова, що їх основна ідея – вказівка до педагогічно доцільному дії, припис, як взаємодіяти.

На цю думку наводить і контекст характеристики інтерактивних методів, наведеної авторами книги для викладача [20, с.34]. Їх перелік представлений десятьма групами і свідчить, що вони орієнтовані на організацію навчання в різних формах взаємодії педагог – учень, учень – учень, з метою мотивації навчання, «породження і вдосконалення» знань і умінь.

Наприклад, такі інтерактивні методи, як творчі завдання, робота в малих групах, навчальні ігри, кожен навчає кожного, учень в ролі викладача, на нашу думку, не цілком відповідають поняттю метод.

У зв'язку з цим ми вважаємо доречним розглядати процесуальну сторону формування творчих умінь як інтерактивне навчання, одиницею якого є інтерактивне заняття. Нами апробовані наступні форми інтерактивної діяльності в процесі навчання перукарів:

- майстер-клас, коли учень пред'являє спосіб вирішення творчої професійного завдання з коментуванням і поясненням послідовності дій;
- взаємне навчання (учень в ролі викладача);
- рольові ігри;
- експертиза;
- змагання;
- конкурс;
- запрошення майстрів перукарського мистецтва.

Дані форми інтерактивної діяльності забезпечують різноманітні структури спілкування – з одного боку, з іншого боку реалізують вимоги:

- інтеграції зовнішнього впливу (форма) і внутрішньої активності суб'єкта (спонукає методом);
- єдності інтеріоризації та екстеріоризації пізнавально-практичної діяльності.

Наслідком реалізації цих вимог стає рефлексія, як ефективний спосіб

учіння.

Наш досвід свідчить, що інтерактивне навчання добре поєднується з традиційним, збільшення частки його застосування пов'язане з етапом засвоєння професійних технологій, взагалі, і формування творчих умінь, зокрема.

Таблиця 2.2

Застосування прийомів викладання та навчання в процесі поетапного формування професійних умінь

Етапи формування умінь	Професійні уміння	Прийоми викладання	Прийоми учіння
1	2	3	4
репродуктивний (професійні задачі I рівня)	Підвести окремі елементи стрижки під поняття діяльності; Виділити структурні елементи стрижки	Переважно інформаційні та інструктивні: - нагадування, демонстрація, вказівка, вимога, інструкція	В основному репродуктивно-продуктивні: вправа, коментування, кросворд, лото, доміно, взаємне навчання
адаптивно-продуктивний (професійні задачі II рівня)	Встановити відомі компоненти діяльності. Виділити структурні елементи для виконання відомих компонентів	Переважно спонукають і стимулююче-мотиваційні:- постановка питань, завдань, оцінка дій організація інтерактивної діяльності	Поєднання репродуктивних і продуктивних: вправа, презентація, змагання, експертиза, взаємне навчання, коментування
творчий (професійні задачі III рівня)	Встановити відомі і невідомі компоненти діяльності та їх уподібнити. Встановити взаємозв'язок між відомою і невідомою формою стрижки та можливою формою зачіски. Виділити відомі структурні елементи: кількості, змісту, складу. Розробити невідомі структурні елементи на основі уподібнення відомим	Переважно спонукають постановка проблемних питань, творчих завдань, запрошення майстрів перукарського мистецтва, експертиза, організація інтерактивної діяльності.	В основному продуктивні: вправи, рольові ігри, експертиза, конкурс, майстер-клас

У табл.2.2 ми спробували показати цей взаємозв'язок через прийоми викладання і учіння. Звертає увагу той факт, що одні й ті ж прийоми

викладання і учіння залежно від етапу формування професійних умінь, а відповідно і від рівня складності професійних завдань задають різні види інтерактивності і характер діяльності учнів. Під характером діяльності ми розуміємо ступінь активності і самостійності учнів у вирішенні професійних завдань.

Наприклад, вправа на першому етапі формування професійних умінь спрямоване на з'ясування учнями відповідності «технологічна операція» і «компонент діяльності», на з'ясування суті рішення професійної задачі в умовах оволодіння професійними навичками та вміннями. Природно, що на цьому етапі має місце в основному репродуктивна діяльність, тому йде процес становлення первинного, базового професійного досвіду як сприйняття, осмислення і запам'ятовування. Тому методи і форми навчання забезпечують інтенсивне засвоєння базового досвіду виконання технології професійних стрижок на основі засвоєних понять, термінів і операцій стрижки.

Творчі завдання цього періоду пов'язані з умінням з окремих операцій стрижки, їх варіацій, компонувати різноманітні типові стрижки. Для підвищення якості вправ вводиться прийом коментування, кросворди, лото, доміно, взаємне навчання, яке будується на взаємодії учнів.

Другий і третій етап – це етапи вдосконалення (відпрацювання професійних знань і умінь). Тут також застосовується вправа у вирішенні професійних завдань: розкладання на елементи відомих моделей стрижки і створення нової моделі стрижки. Вправа тут пов'язано з відтворенням власного рішення.

Таким чином, аналіз досвіду розробки процесів навчання, нашого досвіду з формування професійних умінь у процесі професійного навчання перукарів дає підставу зробити висновок про те, що вибір методів і форм навчання в залежності від цілей і змісту, забезпечує моделювання характеру діяльності учнів і ефективність навчальних занять.

Методи і форми в процесі навчання і формування професійних умінь виконують функцію приписи, як діяти його суб'єктам. У цьому зв'язку їх

відображення в технології формування професійних умінь майбутніх перукарів представляється як припис про дії учнів.

Цілісність процесу професійного навчання перукарів забезпечується інтерактивною діяльністю учнів, яка моделює навчальні ситуації поетапного засвоєння творчих процесів в умовах різних форм взаємодії суб'єктів в залежності від цілей навчання. Подання цілей, змісту, етапів, методів і форм і дає підставу розглядати його як інтегративну педагогічну умову формування професійної компетентності перукарів.

2.3. Ефективність впровадження розробленої методики формування професійних компетентностей у майбутніх перукарів в процесі навчання дисципліни «Перукарська справа»

Експериментальною базою дослідження було обрано Харківське вище професійне училище сфери послуг. Дослідження здійснювалося з метою перевірки висуненої гіпотези. Вона полягала у припущенні, що ефективність формування у майбутніх перукарів підвищиться за умов впровадження і реалізації методики, що сприяє формуванню у учнів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа».

Виходячи з мети, було сформовано основні завдання експерименту:

- визначення рівня сформованості у майбутніх перукарів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа»;
- проведення експериментальної перевірки методики формування у учнів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа»;
- формування висновків щодо використання методики формування професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа».

Для виконання завдань дослідження науковий пошук проводився за декількома напрямками і умовно поділявся на три етапи.

На першому етапі (2024-2025 рр.) визначались недоліки в організації навчання майбутніх перукарів у напрямку формування у них професійної

компетеності, які пов'язані з відсутністю системності при навчанні перукарській справі, необхідністю врахування рівня підготовленості студентів до здійснення професійної діяльності. У цей час проводився констатувальний експеримент щодо визначення якості формування у учнів професійної компетенції при вивченні дисципліни «Перукарська справа». На цьому етапі застосовувались методи спостереження, опитування, бесіди.

На другому етапі (2025 р.) проводився формувальний експеримент шляхом втілення в навчальний процес підготовки майбутніх перукарів методики формування професійної компетенції при вивченні дисципліни «Перукарська справа».

На третьому етапі (2025 р.) здійснено математичну обробку даних, отриманих під час проведення експерименту; формулювання загальних висновків і оформлення результатів дослідження; впровадження результатів дослідження у навчальний процес.

Основні завдання констатувального експерименту полягають у визначенні ефективності традиційної методичної системи формування у учнів базової компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа». При цьому незалежними змінними традиційної методичної системи були зміст, методи, засоби навчання, а залежними змінними – компоненти і показники.

Умовами проведення констатувального експерименту є реальний педагогічний процес підготовки майбутніх перукарів.

Оцінка ефективності традиційної методичної системи проводилася за допомогою показників.

Для оцінювання досягнень учнів і виявлення рівня засвоєння професійних знань необхідно визначити коефіцієнт сформованості знань учнів, який розраховується за формулою 3.1:

$$K_i^{зн} = \frac{m}{n}, \quad (3.1)$$

де $K_i^{зн}$ – показник сформованості професійних знань i -компетентності ($i=1\div 9$)

m – фактична кількість вирішення теоретичних завдань учнем;

n – загальна кількість завдань.

Кількісне значення показника сформованості професійних умінь (K_i) i -компетентності розраховується за формулою 3.2 і визначається через кількість помилок, яку допускав студент під час вирішення завдання, яке формує дану компетенцію.

$$K_i^{ум} = \frac{l}{p}, \quad (3.2)$$

$K_i^{ум}$ – показник сформованості професійних умінь i -компетентності ($i= 1\div 9$);

l – кількість правильно виконаних операцій і дій;

p – загальна кількість операцій і дій, необхідних для вирішення завдання.

У праці В. Беспалько [18] визначено шкалу значень K_i :

- низький рівень ($K_i < 0,7$);
- середній рівень ($0,7 \leq K_i < 0,85$);
- високий рівень ($0,85 \leq K_i \leq 1$).

Наступним показником, який характеризує компетенцію майбутнього перукаря, є формування професійно важливих якостей у процесі вивчення учнями дисципліни «Перукарська справа». Для визначення показників професійно важливих якостей майбутнього перукаря необхідно розглянути кожен з них окремо.

Показники професійно важливих якостей майбутнього перукаря: порядність, відповідальність, техніка виконання перукарських робіт, робота з клієнтом, взаємодія в колективі, креативність визначаються за допомогою методу експертних оцінок. У ролі експертів виступають викладачі, майстри виробничого навчання, стаж їх педагогічної діяльності повинен складати не менше 5 років. Експерт у спеціальному бланку (додаток А) оцінюють рівень розвитку у учнів кожної професійно важливої якості за трирівневою шкалою:

- низький рівень – 1 бал;
- середній рівень – 2 бали;
- високий рівень – 3 бали.

Констатувальний експеримент здійснювався згідно з умовами його

проведення і тому проводився без порушення процесу навчання майбутніх перукарів. Після виконання завдань, які спрямовані на формування у учня визначеної компетентності, проводилася кількісна і якісна оцінки сформованості професійних знань, умінь і професійно важливих якостей за допомогою показників, які були представлені в підрозділі 2.1 (табл. 2.1).

Розроблена форма протоколу перевірки якості формування професійної компетентності з визначеними показниками за кожною компетентністю наведена в додатку Б.

Статистичний аналіз експериментальних результатів констатувального експерименту проведено за допомогою статистичних функцій та модуля «Аналіз даних» програми Microsoft Excel.

В процесі проведення констатуючого експерименту були створені контрольні та експериментальні групи учнів спеціальності «Перукарська справа» 1 курсу.

Метою констатуючого етапу експерименту було визначення рівня сформованості мотиваційно-потребнісного, знанневого, вміннієвого і особистісного компонентів у студентів в контрольних і експериментальних групах у процесі вивчення дисципліни «Перукарська справа». В експериментальних групах і контрольних групах уроки проводилися за традиційною методикою.

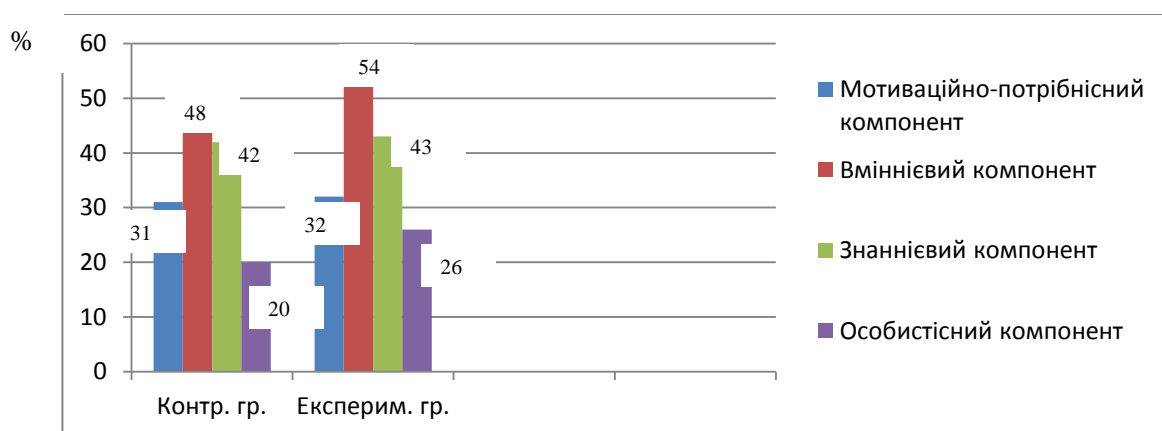

Рис. 2.1. Результати проведення педагогічного експерименту на констатуючому етапі

Проведення констатуючого експерименту дозволило зробити висновок про те, що рівень сформованості мотиваційно-потребнісного та особистісного компонентів в контрольних і експериментальних групах виявилися практично однаковими. Однак в експериментальних групах, на відміну від контрольних, позитивну динаміку зростання отримали знаннієвих та вміннієвих компоненти. Результати проведення експерименту представлені на рис. 3.1.

Таким чином, за результатами аналізу констатувального експерименту можна зробити висновок, що традиційна методика навчання забезпечує недостатній рівень формування у учнів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа».

Для усунення зазначеного недоліку на формувальному етапі експерименту в навчальний процес було впроваджено розроблену методику навчання.

Мета формувального експериментального дослідження полягає в перевірці гіпотези дослідження: ефективність формування у майбутніх перукарів професійної компетентності підвищиться за умов впровадження і реалізації методики, що сприяє формуванню у учнів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа». Розроблена модель більш адекватно відображає процес аналізу професійних знань, умінь і професійно важливих якостей, які необхідно сформувати у майбутнього перукаря.

Завданнями формувального експерименту є:

- розробити модель формування професійної компетентності у майбутніх перукарів відповідно до визначених теоретичних положень;
- впровадити розроблену методику формування професійної компетентності у майбутніх перукарів та визначити її ефективність.

Незалежними змінними формувального експерименту для контрольної групи є зміст, методи та засоби традиційної методичної системи; для експериментальної групи – зміст, метод та засоби розробленої на основі моделі формування професійної компетентності у майбутніх перукарів.

Залежними змінними формувального експерименту є розроблені параметри, що наведені в табл. 3.1.

Умовами проведення формувального експерименту є реальний педагогічний процес підготовки учнів спеціальності «Перукарська справа» Харківського професійного ліцею будівництва та соціальної реабілітації.

Для оцінювання ефективності розробленої методичної системи формування у майбутніх перукарів професійної компетентності застосовані критерії і компоненти, які визначені в підрозділі 3.1.

Кількість учасників для проведення формувального експерименту становить:

- 29 учнів у експериментальній групі;
- 30 учнів у контрольній групі.

Методика проведення формувального експерименту в експериментальній і контрольній групах визначалася якістю сформованості професійної компетентності у майбутніх перукарів.

Під час проведення формувального експерименту в контрольній групі навчання майбутніх перукарів відбувалося за традиційною методикою навчання, а в експериментальних групах – за розробленою методичною системою формування у учнів професійної компетентності. У відповідності до плану проведення експериментального дослідження учні експериментальних та контрольних груп у процесі вивчення дисципліни «Перукарська справа» виконували однакові завдання.

Для контрольної групи в основі формування професійної компетентності була закладена традиційна послідовність дій; для експериментальної групи – були модель формування професійної компетентності.

За підсумками проведення формуючого етапу експерименту були виявлені рівні сформованості мотиваційно-потребнісного, знаннієвого, вміннієвого і особистісного компонентів у учнів. Результати даного дослідження представлені на рис. 2.2.

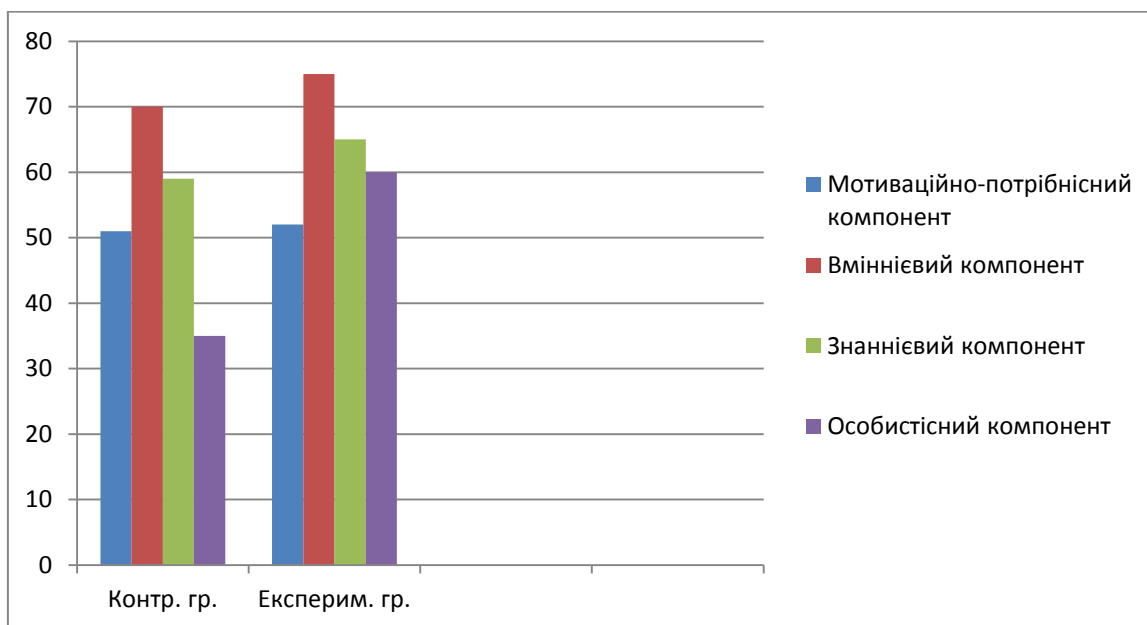

Рис. 2.2. Результати проведення педагогічного експерименту на формувальному етапі

Аналізуючи результати експерименту, можна зробити висновок про підтвердження гіпотези дослідження про те, що процес формування професійної компетентності у учнів спеціальності «Перукар» буде успішним, якщо буде застосована розроблена методика, яка ґрунтується на задачній підході.

Підсумковий результат формувального експерименту показує, що розроблена методика з формування професійної компетентності в учнів при вивченні дисципліни «Перукарська справа» в експериментальній групі сприяла формуванню даної компетентності. Завдяки якісним і кількісним результатам сформованості компонентів професійної компетентності були отримані рівні сформованості професійної компетентності як в контрольній, так і в експериментальній групах (рис.2.3).

На контрольному етапі експерименту на початку 2024-2025 навчального року було проведено контрольний зріз залишкових знань в учнів 2 курсу експериментальній групі, беруть участь у формуючому експерименті.

Результати експерименту показали позитивну динаміку зростання професійної компетентності.

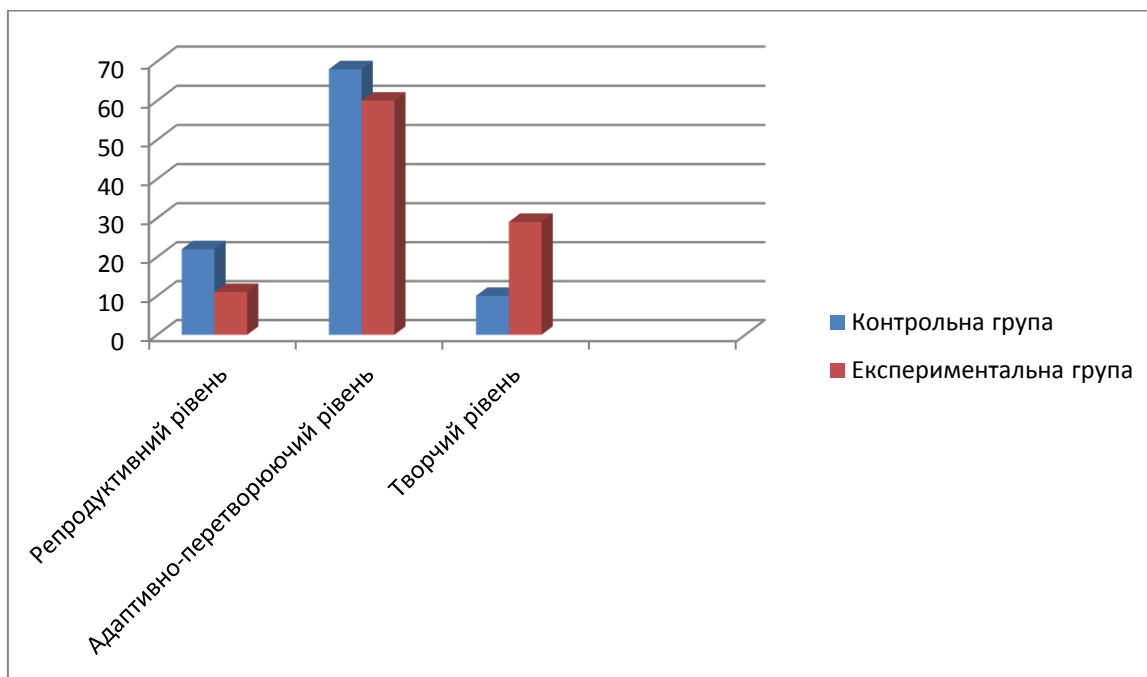

Рис. 2.3. Рівні сформованості професійної компетентності у майбутніх перукарів в контрольній та експериментальній групах

З метою з'ясування достовірності висновків про ефективність авторського курсу з формування професійної компетентності була проведена статистична обробка результатів дослідження методом математичної статистики за допомогою t-критерій Стьюдента за формулою:

$$t = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{\frac{s_1^2}{m_1} + \frac{s_2^2}{m_2}}}$$

При рівні значущості $\alpha = 0,05$ значення $t > 1,994$ дозволяють відмовитися від нульової гіпотези і визнати відмінності між групами статистично значущими. В результаті розрахунків з'ясувалося, що критичне значення критерію Стьюдента становить $t = 4,8 > 1,994$, отже, гіпотеза H_0 відхиляється на рівні значущості $= 0,05$ і приймається альтернативна гіпотеза H_1 . Це означає,

що використання в навчальному процесі розроблена методика позитивно впливає на формування у учнів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа».

Таким чином, контрольний етап експерименту дозволив перевірити ефективність висунутої гіпотези.

Висновки до розділу 2

1. На основі аналізу літературних джерел виділено і розроблено основні компоненти методики формування у майбутніх перукарів професійної компетентності в процесі вивчення дисципліни «Перукарська справа», а саме: мету, завдання, принципи, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання. Метою розробленої методики є формування у майбутніх перукарів професійної компетентності в процесі вивчення дисципліни «Перукарська справа». Її завданнями визначено формування в учнів професійних знання, умінь і навичок, забезпечення формування в учнів професійно важливих якостей в галузі перукарської справи, позитивний вплив на мотивацію навчальної діяльності.

2. Основою розробки методики є такі принципи навчання: системності і послідовності у формуванні професійних знань і умінь; свідомості і активності у навчанні; міцності знань, навичок і умінь, зв'язок теорії і практики.

3. Зміст розробленої методики представлено теоретичною і практичною частинами. Теоретична частина методики передбачає вивчення або ознайомлення з основними теоретичними положеннями, які буде виконувати учень в практичній частині. Практична частина розробленої методики спрямована на самостійне виконання студентом практичної роботи.

4. Проведений аналіз першоджерел, досвіду підготовки фахівців дозволив виділити серед ефективних методів та засобів формування професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа» обрано інтерактивні методи і форми інтерактивної діяльності учнів: майстер-клас,

взаємне навчання, рольові ігри, експертиза, змагання, конкурс. Обрані форми забезпечують різноманітні структури спілкування, інтеграцію зовнішнього впливу (форма) і внутрішньої активності навчають (метод), а також єдність інтеріоризації та екстеріоризації способів професійної діяльності та творчих прийомів вирішення професійних завдань.

5. Проведення констатуючого експерименту дозволило зробити висновок про те, що рівень сформованості мотиваційно-потребнісного та особистісного компонентів в контрольних і експериментальних групах виявилися практично однаковими. Однак в експериментальних групах, на відміну від контрольних, позитивну динаміку зростання отримали знанняві та вмінняві компоненти.

6. Підсумковий результат формувального експерименту показав, що розроблена методика з формування професійної компетентності у учнів при вивченні дисципліни «Перукарська справа» в експериментальній групі сприяла формуванню даної компетентності, тобто вона є достатньо ефективною та сприяє формуванню у студентів професійних знань, умінь і професійно важливих якостей на середньому та високому рівнях.

7. Отримані експериментальні результати дослідження дають підставу вважати, що висунута гіпотеза та розроблені теоретичні положення отримали експериментальне підтвердження.

ВИСНОВКИ

У науковому дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукової проблеми підвищення якості формування у майбутніх перукарів професійної компетентності, що виявляється в обґрунтуванні, розробці, часткової експериментальної перевірки та впровадженні цілей, змісту, методу, засобів методичної системи формування професійної компетентності.

1. Вивчення психолого-педагогічної літератури дали можливість провести аналіз існуючих підходів до визначення професійної компетентності перукаря, виявити специфіку професійної компетентності та її структурного компонента – професійної компетентності.

Взявши за основу підхід А. Хутірського ми виходили в роботі з визначення компетентності як сукупності вимог до взаємопов'язаним якостям особистості (знань, умінь, навичок діяльності, професійно важливих якостей), що задаються по відношенню до певного кола процесів і необхідних для якісної продуктивної діяльності (в області професійної діяльності). Компетентність (на відміну від компетентності) представляє інтегративну характеристику, яка відображає реальне оволодіння універсальними вміннями (компетенціями), придбання відповідного досвіду і розвиток необхідних для даної діяльності здібностей, що забезпечують успішне творче рішення різних проблем і завдань.

Професійна компетентність перукаря являє собою як складне багатовимірне інтегративне особистісне утворення, що представляє систему професійних знань і умінь, професійно значущих особистісних якостей, що забезпечує рішення професійних проблем і типових професійних завдань в галузі перукарської справи.

Підхід до класифікації компетентностей, запропонований Н. Радіонової, А. Тряпціним та ін., згідно з яким у структурі компетентності фахівця можна виділити ключові, базові та спеціальні компетентності послужив основою для розробки моделі професійної компетентності перукаря. Особливу значимість має формування і розвиток професійної компетентності, що відбиває

особливості професійної діяльності перукаря в цілому, і його творчий потенціал.

2. На основі теоретичного аналізу літератури з досліджуваної проблеми розроблений діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості професійної компетентності перукаря, визначити відповідні критерії і показники. Таким чином базова компетентність перукаря визначена нами як інтегративна характеристика мотиваційно-потребнісного, знаннієвого, вміннієвого, особистісного компонентів, яка відображає рівень професійних знань і умінь, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності майбутніх перукарів.

Базова компетентності перукаря як структурний компонент його професійної компетентності має чотири рівня сформованості:

I (низький) – репродуктивний, II (середній) – адаптивно-продуктивний, III (високий) – творчий, які можуть бути виявлені на основі запропонованих компонентів (мотиваційно-потребнісний, знаннієвий, вміннієвий, особистісний).

3. На основі аналізу літературних джерел виділено і розроблено та теоретично обґрунтовано основні компоненти методики формування у майбутніх перукарів професійної компетентності в процесі вивчення дисципліни «Перукарська справа». Метою розробленої методики є формування у майбутніх перукарів професійної компетентності в процесі вивчення дисципліни «Перукарська справа». Її завданнями визначено формування в учнів професійних знань, умінь і навичок, забезпечення формування в учнів професійно важливих якостей в галузі перукарської справи, позитивний вплив на мотивацію навчальної діяльності.

4. Частково експериментально перевірена розроблена методика системи формування у учнів професійної компетентності при вивченні дисципліни «Перукарська справа». У результаті проведення експериментального дослідження встановлено, що розроблена і впроваджена методика формування у майбутніх перукарів професійної компетентності обумовила підвищення

якості навчання. Це підтверджує гіпотезу дослідження та свідчить про виконання завдань і досягнення поставленої мети дослідження.

Виконане дослідження не вирішує всіх аспектів розв'язання проблеми формування у майбутніх перукарів вище зазначеної компетентності.

Подальшого розвитку потребують: визначення і обґрунтування теоретичних засад формування у майбутніх перукарів професійної компетентності в умовах дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюшина М. В. Методи і прийоми мотивування і стимулювання навчальної діяльності студентів / М. В. Артюшина // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – № 69. – С. 25–32.
2. Белецька Н. Г. Деякі проблеми підготовки робітничих кадрів будівельної галузі у системі професійно-технічної освіти / Н. Г. Белецька / XI Міжн. наук. практ. конф. студ., аспір. і молод. вчених «Розвиток економічних відносин суб'єктів господарювання в посткризовий період: прогнози та перспективи» (м. Київ 25–26 квітня 2012р). – К.: Київський економічний науковий центр, 2012. – С. 76–78.
3. Белецька Н. Г. Інноваційні технології професійної підготовки та перепідготовки кваліфікованих робітників в будівельній галузі / Н. Г. Белецька // Теоретичні та практичні аспекти наукових досліджень: збір. наук. праць. – К.: НАИРИ, 2012. – С. 55–57.
4. Белецька Н. Г. Модернізація професійної підготовки робітничих кадрів в галузі будівництва / Н. Г. Белецька // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: збір. наук. праць КНУБА. – К.: КНУБА. – 2010. – Вип. 24 : у 2 ч. – Ч. 1. – С. 54–63.
5. Белецька Н. Г. Пріоритетні напрямки кадрового забезпечення будівельного ринку / В. Р. Сердюк, Н. Г. Белецька / Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві: наук.-техн. збір. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2010. – № 1 (8). – С. 112–117.
6. Белецька Н. Г. Проблеми забезпечення ринку робітничих кадрів будівельної галузі України / Н. Г. Белецька // Придніпровський науковий вісник. – Дніпропетровськ. – 2011. – № 9 (119). – С. 13–20.
7. Білай Д. В. Особистісно-професійні характеристики працівників сфери послуг у контексті сучасного побутового обслуговування. Theoretical and empirical scientific research: concept and trends : materials of III 8 International

science and practice conf. Oxford ; Vinnytsia : P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. С. 50–52.

8. Білай Д. В. Педагогічна майстерність викладача в контексті проблеми підвищення якості професійно-технічної освіти. Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації : матеріали III Міжнар. наук. конф. (м. Хмельницький, 13 травня 2022 р.). Вінниця : Європейська наукова платформа, 2022. С. 440–442.

9. Білай Д. В. Педагогічна підтримка молоді в закладах професійної освіти як засіб розвитку особистісного потенціалу. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXIX Каришинські читання) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 26 – 27 травня 2022 р.). Полтава : Астроя, 2022. С. 26–28.

10. Білай Д. В. Педагогічні засади підготовки майбутнього перукаря до продуктивного ділового спілкування. Витоки педагогічної майстерності. 2021. Вип. 27. С. 20–25.

11. Білай Д. В. Престиж як мотиваційний чинник для розвитку професійного потенціалу майбутніх працівників сфери обслуговування. Сучасні тенденції в бізнесі та менеджменті: теорія і практика : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12 – 13 жовтня 2022 р.). Одеса : Одес. нац. морський ун-т, 2022. С. 196–198.

12. Білоус Л. Й. Підготовка кадрів для підприємств харчової галузі: розвиток та перспективи. Інноваційна економіка. 2013. № 5 (43). С. 166-172. 22.

13. Білоус Л. Й. Кадрова політика підготовки фахівців робітничих професій як стратегія розвитку національної харчової галузі. Науковий огляд. 2014. № 1, Т. 2.

14. Білоус Л. Й. Підготовка кадрів робітничих професій харчової галузі в професійно-технічних навчальних закладах та на виробництві. Економіка харчової галузі. 2013. № 3 (19). С. 37- 42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2013_3_10.

15. Борисяк О. Діджиталізація у системі управління персоналом підприємств. Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті : національна візія та виклики глобалізації : зб. тез доп. XV Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Тернопіль, 29-30 березня 2018 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 76-78

16. Брич В. Я., Білоус Л. Й. Місце робітничих кадрів у структурі людських ресурсів. Сталий розвиток економіки. 2015. №3 (28). С. 11-18.

17. Брич В. Я., Білоус Л. Й., Борисяк О. В. Науково-методичні рекомендації щодо підготовки робітничих кадрів в системі об'єднаних територіальних громад : науково-методичний посібник з питань проведення реформи децентралізації для об'єднаних територіальних громад Калуського району. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 103 с

18. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Ірина Сергіївна Булах. – К., 2004. – 368 с.

19. Буряк В. К. Керування самостійною роботою студентів / В. К. Буряк // Вища шк. – 2001. – № 4–5. – С. 48–52.

20. Буряк В. К. Умови та засоби самоосвіти студентів / В. К. Буряк // Вища шк. – 2002. – № 6. – С. 18–29.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. О. Срошенко. – Донецьк.: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови сучасної української мови / Укл. та головний ред. В. Т. Бусел. – К. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1442 с.

23. Великий тлумачний словник української мови / упорядник Т. В. Ковальова. – Харків.: Фоліо, 2005. – 767 с.

24. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за кредитно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.

25. Віщенко О. Творчість як фактор формування професійної компетентності майбутніх модельєрів-перукарів. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2017. Вип. 2. С. 100–107.

26. Віщенко, О. В. Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки. Дис. ... канд. пед. наук 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (01 – Освіта/Педагогіка). ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Старобільськ, 2019.

27. Волкова Н. П. Педагогіка : Навч. посіб. Вид. 2-е, перероб., допов. / Н. П. Волкова. – К. : «Академвидав», 2007. – 616 с.

28. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.

29. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять/ Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. 2011 р. № 8. С. 224–233.

30. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Вид. 2-е, доповн. й випр.. – Рівне. : Волин. обереги, 2011. – 552 с.

31. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.

32. Горбатюк, Н.А., Зінченко, О.І., Откидач, Г.І. Основи перукарської справи. Підручник для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти. К.: Грамота. 2020. 256 с.

33. Гриньова, М. В., Кононец, Н. В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці. Електронний посібник для самостійної роботи здобувачів третього освітньо-наукового рівня. ПНПУ. 2019. 25 с.

34. Гриценок І. Формування психологічної готовності учнів закладів професійно (професійно-технічної) освіти до вибору й реалізації професійної кар'єри. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання :

збірник матеріалів XII звітної Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 – 19 березня 2018 р.) / Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2018. С. 47–49.

35. Грищук Ю. В. Визначення професійної освіти і навчання: сучасні акценти. Педагогічний процес: теорія і практика. 2014. № 4(1). С. 17–22.

36. Грішнова О. А. Людський капітал : формування в системі освіти і професійної підготовки. К. : Знання ; КОО, 2001. 254 с

37. Грішнова О. А. Проблеми ринкової трансформації освіти та професійної підготовки. Україна : аспекти праці. 1998. № 1. С. 26-28.

38. Гуревич Р., Кобися В., Коношевський Л., Коношевський О., Опущко Н., Драчук М. Електронна (дистанційна) освіта і заочне навчання: точки дотику, проблеми, перспективи. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 2023. pp. 14–30. URL: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-66-14-30>

39. Даниленко Л. І. Сучасні підходи до управління професійно-технічними навчальними закладами : навч.-метод. посіб. / Л. І. Даниленко, Л. М. Сергеева [та ін.]; //за заг. ред. В. В. Олійника. К.: ТзОВ «Етіс Плюс», 2007. 104 с.

40. Долинський Є.В. Дистанційне навчання- одна з прогресивних форм підготовки фахівців. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: збірник наукових праць. Вип.42. Київ. КНЛУ. 2020. С-202-207.

41. Дрозач М. І. Підготовка робітничих кадрів на виробництві через мережу професійно-технічних навчальних закладів. Україна : аспекти праці. 2006. № 7. С. 36-41.

42. Дрозач М. І. Професійне навчання персоналу на виробництві: перспективи інноваційного розвитку. Україна. 2011. № 6. С. 35-38.

43. Дрозач М. І. Розвиток професійного навчання кадрів на виробництві в контексті зарубіжного досвіду. Наука та інновації. 2008. № 3. С. 88-94.

44. Дрозач М. І. Роль професійного навчання кадрів на виробництві у вирішенні проблеми кадрового забезпечення підприємств. Проблеми праці та соціальних технологій у промисловому регіоні: теорія та практика : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Луганськ, 2008 р.). Луганськ : ЛПІСТ, 2008. С. 21-26.

45. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : монографія / О. А. Дубасенюк. – Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 368 с.

46. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

47. Жукович І.І. Сучасні педагогічні технології в навчанні. Сучасні концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах: матеріали XII Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції, м. Харків, 5-6 грудня 2019 року. Харків : ХНМУ, 2019. С.16-17.

48. Загальна характеристика професії «перукар». 2021. URL: <https://kha.dcz.gov.ua/publikaciya/zagalna-harakterystyka-profesiyi-perukar-0>

49. Загіка О. О. Інноваційне навчальне середовище – запорука професійної компетентності та конкурентоспроможності випускника ПТНЗ. URL: https://lib.iitta.gov.ua/11327/1/zagika_innov_navch.pdf

50. Закатнов Д. Теоретичні та практичні аспекти проблеми планування та розвитку професійної кар'єри учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : збірник матеріалів XII звітної Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 – 19 березня 2018 р.) / Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України ; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ППТ НАПН України, 2018. С. 41– 43.

51. Закон України «Про освіту». Прийнято Верховною Радою України 05.09.2017: [Електронний варіант]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата опублікування: 28.09.2017). З екрану

52. Зельман Л. Н. Підготовка кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах України (1969 р. – початок XXI століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ ; Львів : Ін-т професійно-технічної освіти НАПНУ : Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності, 2017. 278 с.

53. Кадемія М.Ю., Коряр М.М., Рак Т.Є. Інноваційні технології навчання: словник-глосарій. – Львів: вид-во ЛДУ БЖД, 2011 р. – 156 с.

54. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика : аналіт. зап. Нац. ін-ту стратег. дослідж. при Президентові Україні. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.

55. Канадська система професійно-технічної освіти: зв'язок з потребами громади. Інформаційний вісник проекту «Децентралізація управління професійним навчанням в Україні». 2006. № 2. 4 с.

56. Корольов Б.І. Сомоосвіта / Б.І. Корольов // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с., С. 798

57. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.

58. Кулабухова Н. Ю. Формування культури пожежної безпеки у здобувачів вищої освіти / Н. Ю. Кулабухова // Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу України: 32-ї студентської науково-теоретичної конференції, 18-20 березня 2020 р., Миколаїв. – Миколаїв : МНАУ, 2020. - С. 132-136. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7090>.

59. Курепін В. М. Природні пожежі - загроза для цивілізації / В. М. Курепін // День Землі - Earth Day [Електронний ресурс] : тези доповідей здобувачів вищої освіти спеціальностей 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на обліково-фінансовому факультеті, м. Миколаїв, 22 квітня 2020 року. - Миколаїв : МНАУ, 2020. – С. 21-23. URL:<http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7038>.

60. Курепін В. М., Демченко А. В. Протипожежна та техногенна безпека при збиранні урожаю // Актуальні проблеми землеробської галузі та шляхи їх вирішення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Миколаїв, 4-6 грудня 2019р. – Миколаїв : МНАУ, 2019. – С. 90 – 92. [URL:http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6404](http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/6404).

61. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова. – К. : Знання, 2007. – 495 с.

62. Лікарчук І. Л. Становлення та розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів з середньою освітою в Україні (1969–1994 рр.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / О. М. Коханко. – К. : Ін-т педагогіки та психології проф. освіти АПН України, 1995. – 299 с.

63. Лобанова С. І. Соціокультурні детермінанти формування моделей виховання дітей і молоді у Стародавньому Римі : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Світлана Іванівна Лобанова. – Луцьк, 2011. – 221 с.

64. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці [Електронний ресурс] / Євгеній Олександрович Лодатко. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_authors_lodatko_eo/

65. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості / О. Макаревич // Соціальна психологія. – 2006. – № 2 (16). – С. 134–141.

66. Мартиненко С. М. Лекції із загальної педагогіки: Навч. посіб. /С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – 5-те видання, стереотипне – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. – 125 с.

67. Микитенко О. С. Підготовка кваліфікованих робітників на базі повної загальної середньої освіти у технічних училищах України: спецкурс для курсів підвищення кваліфікації керівного складу професійно-технічних навчальних закладів (за вимогами кредитно-модульної системи). К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 22 с.

68. Микитенко О. С. Підготовка кваліфікованих робітників на базі повної загальної середньої освіти у технічних училищах України : метод. реком. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 23 с.

69. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kadrovik01.com.ua/regulations/2344/394622/>.

70. Никитенко О. В. Професійно-особистісні якості як основа виховання майбутніх учителів / О. В. Никитенко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Педагогіка, 2013. – Вип. 27. – С. 33–45.

71. Ничкало Н. Г. Професійне навчання на виробництві : зб. наук. праць. Вип. I / Н. Г. Ничкало ; ред. кол. : Н. Г. Ничкало (голова) [та ін]. К. : Наук. світ, 2003. 162 с.

72. Нікітіна І. В. Формування професійної мотивації студента як детермінанти його творчого розвитку і працевлаштування / І. В. Нікітіна // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – Вип. № 1. – С. 206–211.

73. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 368 с.
195. Новиков А. М. Методология: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Либроком, 2013. – 208 с.

74. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості / Л. П. Овсянецька // Філософія, соціологія, психологія : зб. наук. праць. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. – Вип. 12. – Ч. II. – С. 23-30.

75. Основи охорони праці : змістовий модуль № 4. «Основи пожежної безпеки». Тема № 10. «Основи пожежної профілактики на виробничих об'єктах» : конспект лекції / уклад. В. М. Курепін. Миколаїв : МНАУ, 2021. 45 с. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/9874>.

76. Панфілов Ю., Фурманець Б. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. Теорія і практика управління соціальними системами. 2017. № 3. С. 55–67.

77. Парамоненко Л. М. Особливості структури професійного іміджу майбутніх фахівців з перукарського мистецтва та декоративної косметики. 2013. URL: nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN22/13plmtdk.pdf.

78. Парілова Н. Роль методичної служби школи в підвищенні якості освіти. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/376/#>

79. Педагог професійної школи : методичний посібник (за матеріалами Всеукраїнського науково-методичного семінару «Інноваційні методики у професійній підготовці кваліфікованих робітників» (21 вересня 2009 р.) / за заг. ред. Т. М. Герлянд. Київ : ІПТО АПН України, 2009. Вип. 1. 232 с.

80. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 363 с.

81. Подопригора В.В. Професійна компетентність майстрів виробничого навчання: стан, проблеми та перспективи розвитку. URL: <https://vseosvita.ua/library/tezi-na-temu-profesijna-kompetentnist-majstravirobnicogo-navcanna-stan-problemi-perspektivi-rozvitku-148493.html>

82. Пономарьов О. Відповідальність у системі категорій педагогіки вищої школи / О. Пономарьов, М. Чеботарьов, Н. Серета // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 4. – С. 75–86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pippo_2013_4_7.pdf.

83. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

84. Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 №1224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1224-2022-%D0%BF#Text>

85. Про професійно-технічну освіту : Закон України № 103/98 ВР від 10.02.1998 р. (ред. від 01.05.2013 р.) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.

86. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб./ Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред Н.Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380с.

87. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.

88. Пустовіт Г. П. Методи навчання і виховання як дидактична категорія в історико-педагогічному контексті. / Григорій Петрович Пустовіт // Вересень. МОІППО. – № 1 – 2 (54 – 55). – 2011. – С. 17 – 29.

89. Семенюк Н.Ф. Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності педагога. Завучу. Все для роботи. 2020. № 23-24 (287- 288). С. 51-58.

90. Сердюк В. Р. Сучасні проблеми ринку праці та його соціально-економічні наслідки / В. Р. Сердюк, Н. Г. Белецька / Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві: наук.-техн. збір. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2012. – № 2 (10). – С. 111–117.

91. Сердюк О. І., Тернова Т. І. Управління соціально-економічним розвитком в умовах змін : монографія /за заг. ред. д. держ. упр., професора Т. М. Лозинської; Полтавська державна аграрна академія. Полтава : ФОП Гаража М. Ф., ТОВ Сімон, 2017. С. 400

92. Сидорчук Л.А. Впровадження інформаційних технологій в навчальний процес вищих шкіл. Проблеми педагогічних технологій: Збірник наукових праць Луцьк: 2010. С.280-286. 3. Биков В. Ю. & Жалдак М. І. (2018). Хмарні технології в освіті. Матеріали Всеукраїнського науково-методичного Інтернет-семінару. Вилучено із <https://www.twirpx.com/file/1909983>

93. Стратегія забезпечення психічного здоров'я в сфері освіти на всіх рівнях : пріоритетний проєкт Міністерства освіти і науки України в сфері психологічної допомоги та психосоціальної підтримки всім учасникам

- освітнього процесу. 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/1u2uEfWouvjjpEJ7GkIZtDyTd0U4yv5x/view>
94. Стратегія сталого розвитку // За ред. В.М.Боголюбова. К. 2008. 264 с
95. Черкашина Д. Нестандартна мотивація. Контракти. 2008. № 22. С. 25-27.
96. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студ. магістратури / Ю. О. Шабанова. – Д.: НГУ, 2014. – 120 с.
97. Шевчук І. Б., Шевчук А. В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>
98. Шимко І. М. Проблеми організації самостійної роботи у вищій школі / І. М. Шимко // Рідна шк. – 2005. – № 8. – С. 34–35.
99. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-технічної освіти / В. В. Ягупов // Креативна педагогіка. – К., 2011. – № 4. – С. 34.
100. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
101. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2007. – Т. 3. – 864 с.
102. Drucker P. F. Management: Tasks, Responsibilities, Practices [Text] / P. F. Drucker. – N. Y. : Harper. Row, 1974. – 840 p.
103. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby – 5th rev .ed. / editor, Jonathan Crowther. London, New York: Oxford University Press, 1995. – 1440 p.
104. Robert P. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française [Tekst] / Paul Robert. – Paris, 1980. – Т. 5. — 894 p.
105. Rotter G. B. Generalized expectancies for internet versus external control of reinforcement // Psychol. Monogr. – 1966. – Vol. 80. – № 1.

ДОДАТОК А

Матеріали пілотажного анкетування

Шановні колеги! Просимо Вас узяти участь у науковому дослідженні, присвяченому формуванню у майбутніх інженерів-педагогів компетентності з проектування методик навчання електроенергетичних дисциплін.

З цією метою, керуючись наведеною нижче інструкцією, висловіть свою думку щодо розроблених нами анкет (А 1, А 2), призначених для визначення методики експертних оцінок професійно важливих якостей майбутнього інженера-педагога.

За анкетною оцінки професійно важливих якостей студента (табл. А 1) оцініть ступінь вираженості професійно важливих якостей студента на основі Ваших спостережень колонка № 3, 4, 5, 6, 7, 8 табл. А 1 («перелік професійно важливих якостей студента»).

Якщо якість виражена, на вашу думку, сильно — ставте 3 бали, виражена середньо — 2 бали, слабо — 1 бал, не виражена — 0 балів. Бали, проставлені експертом, заносяться в спеціальний бланк (табл. А 1).

Якщо Ви вважаєте, що наведених показників недостатньо, що б визначити компетентність студента, що бере участь в даній експертизі, то доповніть список необхідними, на Ваш погляд, пунктами в колонці 15 табл. А 1 («примітка»).

Анкета самооцінки учнем рівня сформованості
професійно важливих якостей

П.І.Б. учня _____

Група _____

Оцініть, будь ласка, який ступінь вираженості мають Ваші професійно важливі якості. Відповідайте на запропоновані запитання, позначаючи знаком «+» відповідну відповідь

Таблиця А 2

Самооцінка учнем сформованості професійно важливих якостей

№ з/п	Перелік професійно важливих якостей	Оцінка				Примітка
		3 бали, – дана якість дуже розвинена	2 бали - середній рівень розвитку	1 бал – низький рівень розвитку	0 балів - не розвинена	
1	2	3	4	5	6	7
1.	Порядність					
2.	Відповідальність					
3.	Техніка виконання перукарських робіт					
4.	Робота з клієнтом					
5.	Взаємодія в колективі					
6.	Креативність					

